

Journal

Bodem en Omgeving

Inhoud

Redactionele bijdrage

- 108 De toekomst van bodembeheer: met veel visie graag! / 219

Regelgeving

- 109 Wijziging Regeling natuurbescherming en Omgevingsregeling (stikstofreductie en natuurverbetering) / 221
- 110 Wijziging van het Instellingsbesluit Commissie Mijnbouwschade / 222
- 111 Vragen inzake de uitkomsten Bestuurlijk Overleg Omgevingswet / 223
- 112 Kamervragen over het artikel 'Gebiedsgerichte aanpak één grote leugen?' / 224
- 113 Inbreng verslag van een schriftelijk overleg over de vermindering blootstelling aan PFAS / 225
- 114 Kamervragen over bemesten en beweiden / 226
- 115 Antwoord op Kamervragen over het onderzoek naar stikstofdepositie en kritische depositiewaarden / 227
- 116 Antwoord op Kamervragen over het bericht 'Stikstofdepositie geen bedreiging voor natuur in uiterwaarden' / 228
- 117 Jaarlijkse rapportages mestbeleid / 229
- 118 Voortgang Basisregistratie Ondergrond met voorstel opname gegevens over bodemverontreiniging / 230

Jurisprudentie

- 119 Uitspraak gaswinning Groningen – onderzoek / 232
- 120 Vellen van bomen voor bodemsanering / 234
- 121 Grondwaterkwestie / 237
- 122 Bodemenergie en netwerken / 238

Actualiteiten & onderzoek

- 123 De bodem laat zien: bos kan klimaatverandering wel aan / 240

Inhoud JBO 2021

- 124 Zeespiegel stijgt, bodem zakt; moeten we nog wel bouwen in het Groene Hart? / 241
- 125 Omwonenden Tata Steel zamelen miljoen in om zelf onderzoek te laten doen naar vervuiling / 243
- 126 IVM: uitspoeling van nitraat naar grondwater toegenomen / 245
- 127 Twente heeft geen schone drinkwaterbronnen meer / 247

Preventie & handhaving

- 128 TNO: beter ontwerp zonneparken nodig voor behoud bodemkwaliteit en voorkomen verschraling / 248
- 129 Tienduizenden euro's nodig om korrels op het kunstgrasveld te houden, en niet ernaast / 250
- 130 Politierapport *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2021* onderstreept klimaatzorgen / 252

Internationaal

- 131 Officiële start voor Europees PFAS-verbod / 253

Officiële publicaties

REDACTIONELE BIJDRAGE

108. De toekomst van bodembeheer: met veel visie graag!

Van de redactie

Het vakgebied bodem gaat een nieuwe fase in. Van een succesvolle afronding van de landelijke bodemsaneringsoperatie naar een belangrijk thema onder de Omgevingswet. In het 'oude beleid' werd bodem vooral beschouwd vanuit bodemverontreinigingsproblematiek en was het soms lastig dit op de agenda te krijgen. We zien nu steeds meer het belang en de kansen die de ondergrond ons biedt, in de breedste zin des woords.

Ook in de politiek heeft de bodem een ontwikkeling doorgemaakt. In de laatste verkiezingsprogramma's zijn bij veel partijen onderwerpen terug te vinden die betrekking hebben op de ondergrond. De verwachting is dan ook dat het komende regeerakkoord aardig wat ondergrondse aspecten zal bevatten. Het is de vraag in hoeverre rekening is gehouden met de specifieke eisen die de ambities stellen aan het gebruik en beheer van onze bodem. Immers, niet alles kan altijd en overal.

Wanneer we door de laatste verkiezingsprogramma's van politieke partijen heen bladeren op zoek naar zaken die met de bodem te maken hebben, zien we een uiteenlopende aandacht voor ondergrondse aspecten. Toch is er een zekere lijn te ontdekken in wat over het algemeen belangrijk wordt gevonden ten aanzien van de bodem.

In onderstaand overzicht is weergegeven bij welke partijen de meest voorkomende bodemaspecten in de verkiezingsprogramma's terugkomen. De opsomming is niet limitatief en er bestaat altijd de mogelijkheid dat een par-

tij een onderwerp wel ondersteunt en wil uitvoeren, maar het toevallig net niet in het verkiezingsprogramma heeft laten terugkomen. Ook is het nog maar de vraag welke partijen een regering gaan vormen, wat er uit de onderhandelingen komt en wat er nu echt in het regeerakkoord komt te staan. Toch wordt op basis van deze grove screening al wel duidelijk dat bodem op de agenda staat, of in ieder geval dat er veel gevraagd wordt van de ondergrond.

Een gezonde bodem als basis voor een duurzame agrarische sector is een onderwerp dat meerdere partijen ondersteunen. Bodemdaling en de inzet van de ondergrond voor klimaatadaptatie zijn ook voorname onderwerpen. Dit laatste varieert van hemelwaterinfiltratie en onverharde bodem, tot afkoppelen van riolering, opslag van (grond)water en verdrogingsbestrijding. Ook de extra inspanningen voor klimaatneutraliteit en de energietransitie komen vaak terug, wat een extra druk betekent op de ondergrondse ruimte: van stroomnetwerken die een upgrade of expansie nodig hebben, tot de inzet van warmte- en koudeopslag en geothermie, etc. Bodemkwaliteitsaspecten zien we iets minder terug in de programma's, met name in de aandacht voor schadelijke stoffen, zoals zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) in de bodem. De achterliggende reden daarvoor is dan veelal het creëren en behouden van een gezonde leefomgeving en de bescherming van waardevolle drinkwatervoorraden.

Partij →	VVD	D66	PVV	CDA	GL	PvdA	SP	DENK
Aspecten ↓								
CO2 opslag in de Nederlandse (zee) bodem	x			x				
Duurzaam agrarisch bodembeheer	x	x		x	x	x		
Minder (zee)bodemroering – duurzame visvangst	x	x						
Klimaatadaptatie: hemelwater-infiltratie of -opslag	x	x			x	x		x
Energietransitie = vergroting elektriciteitsnetwerk	x			x	x		x	x
Strengere eisen lozing op bodem (Europese Bodemrichtlijn, ZZS*, PFAS**)		x					x	
Onderzoek naar de bodemkwaliteit i.r.t. gezondheid en voeding		x						
Bodemdaling en waterpeil: gebruik is leidend		x			x	x		
Bescherming bodemleven (ondergrondse biodiversiteit)		x		x	x			
Duurzaam grondstoffenbeleid (nationaal en/of internationaal)	x	x			x	x	x	
Vermindering regeldruk ‘milieu’ (dus ook bodem)			x					x
Verantwoorde afbouw Gronings gas	x	x	x	x	x	x	x	

* ZZS: zeer zorgwekkende stoffen.

** PFAS: Poly- en perfluoralkylstoffen. Chemische stoffen die door de mens zijn gemaakt. Zij komen van nature niet in het milieu voor. Voorbeelden van PFAS zijn GenX, PFOA (perfluorooctaanzuur) en PFOS (perfluorooctaansulfonaten). PFAS kunnen een negatief effect hebben op milieu en gezondheid.

Kortom, ook wat de politieke agenda betreft lijkt er een nieuwe fase aan te breken in het bodembeleid. De trend van ‘bodem’ (alleen het verontreinigingsspoor) naar ‘ondergrond’ (het hele spectrum, de ondergrond integraal bekeken) was al langer gaande, nu lijkt het belang van de ondergrond steeds breder gedragen te worden. Het is uiteraard nog steeds spannend hoe het nieuwe regeerakkoord er nu uit gaat zien, en wanneer het verschijnt. De rol van de ondergrond in onder meer een volhoudbare economische en agrarische ontwikkeling,

gezondheid, energietransitie en klimaatadaptatie wordt steeds duidelijker ...

REGELGEVING

109. Wijziging Regeling natuurbescherming en Omgevingsregeling (stikstofreductie en natuurverbetering)

De Wet tot wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering) (Wsn, *Stb.* 2021, 140) voegt aan de Wet natuurbescherming (Wnb) en de Omgevingswet onder meer resultaatverplichtende omgevingswaarden toe om de depositie van stikstof op daarvoor gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden te verminderen. Ook voegt de Wsn aan beide wetten bepalingen toe over het vaststellen van een programma stikstofreductie en natuurverbetering met maatregelen om te voldoen aan die omgevingswaarden en om de natuur in die gebieden te verbeteren. In het programma worden tevens inspanningsverplichtende tussendoelen opgenomen. Het programma wordt gemonitord, elke zes jaar geactualiseerd en ook tussentijds gewijzigd als dat nodig is om te voldoen aan een in het programma opgenomen tussendoel of aan de omgevingswaarden.

Het wijzigingsbesluit stikstofreductie en natuurverbetering (Bsn) voegt aan het Besluit natuurbescherming en aan de vier algemene maatregelen van bestuur onder de Omgevingswet nadere regels toe over de Wsn, waaronder regels over de inhoud van het programma stikstofreductie en natuurverbetering, over de monitoring van de tussendoelen, de omgevingswaarden en het programma en over de verslaglegging van de resultaten van die monitoring. Ook voegt het Bsn aan het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) regels toe ter beperking van de emissie van stikstofverbindingen bij het verrichten van bouw- en sloopwerkzaamheden.

Deze wijzigingsregeling schrijft voor welke applicatie wordt gebruikt voor het monitoren van de omgevingswaarden voor stikstofdepo-

sitie. Hiervoor wijzigt zij de Regeling natuurbescherming en later de Omgevingsregeling (de ministeriële regeling bij de Omgevingswet). Ook verankert de onderhavige regeling de aanvraagvereisten voor de emissiereductieverplichting voor bouwactiviteiten in de Omgevingsregeling. In het Bbl is namelijk de bepaling opgenomen dat bij het verrichten van bouw- en sloopwerkzaamheden waarvoor een omgevingsvergunning of melding nodig is, adequate maatregelen getroffen moeten worden om de emissie van stikstofverbindingen naar de lucht te beperken.

Bron: 12-07-2021 Staatscourant 2021, 35025 | Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

110. Wijziging van het Instellingsbesluit Commissie Mijnbouwschade

Op 1 juli 2020 is het Instellingsbesluit Commissie Mijnbouwschade (hierna: Instellingsbesluit) in werking getreden. Met dit besluit is de Commissie Mijnbouwschade (hierna: de Commissie) ingesteld. De Commissie is een onafhankelijke partij die als taak heeft om, aan de hand van een door de minister eveneens in het Instellingsbesluit vastgesteld protocol, naar aanleiding van een schademelding te onderzoeken wat de schadeoorzaak is en, voor zover toerekenbaar aan bodembeweging als gevolg van een mijnbouwactiviteit, de hoogte van de schade vast te stellen. De reikwijdte van het Instellingsbesluit, dat op 1 juli 2020 in werking is getreden, is beperkt tot schade door bodembeweging als gevolg van de aanleg of exploitatie van een mijnbouwwerk ten behoeve van olie- of gaswinning uit een klein veld op land, olie- of gasopslag in een klein veld op land en injectie verbonden aan olie- en gaswinning uit een klein veld.

Met onderhavig besluit wordt het Instellingsbesluit gewijzigd en wordt de reikwijdte daarvan uitgebreid naar schade door bodembeweging als gevolg van de aanleg of exploitatie van een mijnbouwwerk ten behoeve van zoutwinning. Dit gebeurt door aan bijlage 1 van het Instellingsbesluit een onderdeel B toe te voegen met een protocol voor schade door bodembeweging als gevolg van zoutwinning.

In een afzonderlijke overeenkomst tussen de Staat en de mijnbouwondernemingen die in Nederland mijnbouwwerken exploiteren ten behoeve van de zoutwinning is vastgelegd dat deze mijnbouwondernemingen zich committeren aan de uitvoering van de adviezen van de Commissie. Uit deze overeenkomst volgt dat de mijnbouwondernemingen verplicht zijn, uiterlijk binnen twee maanden na schriftelijke instemming van de schademelder met het advies, uitvoering te geven aan het advies van de Commissie.

Bron: 08-07-2021 Staatscourant 2021, 32998 | Besluiten van algemene strekking | Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

111. Vragen inzake de uitkomsten Bestuurlijk Overleg Omgevingswet

1. Hoe wordt in oktober 2021 concreet getoetst of het DSO gereed is?
2. Zijn de softwareleveranciers tijdens en na de inwerkingtreding in staat om zo nodig aanpassingen te doen om niet goed werkende onderdelen van het DSO snel te kunnen aanpassen? En is er een vangnet voor het geval een bepaalde leverancier bijvoorbeeld tijdens of vlak na de invoering failliet zou gaan?
3. Kan de volgende passage nader worden toegelicht? «Ook de planketen vordert, maar geeft nog een te gemêleerd beeld: de ontwikkeling van de landelijke voorziening DSO is in het laatste stadium, maar het is de verwachting dat op basis hiervan de laatste softwareleveranciers pas in oktober van 2021 hun systemen in gereedheid hebben kunnen brengen.»
4. Zijn alle gemeenten gereed om de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen in te voeren?
5. Welk deel van de gemeenten is op koers om aangesloten te zijn op en ingericht te zijn voor het DSO?
6. Op welke wijze ondersteunt u gemeenten die nog niet zijn begonnen om zo spoedig als mogelijk te gaan oefenen met het DSO?
7. Hoe voorkomt u terugval in kennis en voortgang rondom de implementatie van het DSO/Omgevingswet wanneer er nieuwe raden/colleges worden geïnstalleerd?
8. Wat wordt precies verstaan onder «verantwoord invoeren van de Omgevingswet»? Welke criteria zijn er om te kunnen concluderen dat er sprake is van een verantwoorde invoering?
9. Wat moet er concreet nog gebeuren om het DSO opgeleverd en stabiel werkend te krijgen?
10. Wat is er met de bestuurlijke partners afgesproken over wat er precies klaar moet zijn in oktober 2021 en wat er klaar en beschikbaar moet zijn een half jaar voor inwerkingtreding?
11. Welke mogelijke knelpunten zijn er om deze deadlines te halen?
12. Wat gebeurt er als zaken onverhoopt toch meer tijd kosten?
13. Is een operationeel DSO dat gelijk is aan het huidige dienstverleningsniveau het absolute minimum om te zorgen dat de Omgevingswet het omgevingsrecht daadwerkelijk eenvoudiger en beter voor burgers maakt?
14. Wat zijn de «uiteenlopende wensen en ambities» die er bestaan ten aanzien van de inwerkingtreding van de Omgevingswet?
15. Waar bestaan de «tijdelijke alternatieve maatregelen» uit? Wat is de relatie met het overgangsrecht? Hoe lang is tijdelijk?
16. In hoeverre zijn de «tijdelijke alternatieve maatregelen» nodig nu de inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld naar 1 juli 2022?
17. In hoeverre zijn de «tijdelijke alternatieve maatregelen» beschikbaar dan wel nodig ná 1 juli 2022?

Bron: 12-08-2021 Niet-dossierstuk 2020-2021, 2021D25859 | Tweede Kamer

112. Kamervragen over het artikel 'Gebiedsgerichte aanpak één grote leugen?'

1. Bent u bekend met het artikel «Gebiedsgerichte aanpak één grote leugen?»?
2. Deelt u de mening dat ammoniak veel verder van de bron neerslaat dan zwaveldioxide, stikstofdioxide en stikstofmonoxide? Zou dit een verklaring zijn voor bijzondere stikstofgevoelige soorten die floreren omgeven door talloze intensieve veebedrijven, of is ammoniak überhaupt niet nadelig voor stikstofgevoelige soorten?
3. Kunt u aangeven hoeveel agrarische «piekbelasters» er zijn uitgekocht en er nog worden uitgekocht? Om welke totaalbedragen gaat het?
4. Kunt u aangeven hoeveel niet-agrarische «piekbelasters» er zijn uitgekocht en er nog worden uitgekocht? Om welke totaalbedragen gaat het? Kunt u voorbeelden geven van niet-agrarische «piekbelasters» die zijn uitgekocht vanwege hun uitstoot op de natuur?
5. Beschikt u over depositiemetingen veroorzaakt door de uitstoot van ammoniak en kunt u deze met de Kamer delen?
6. Deelt u de mening dat er bij ammoniakuitstoot geen sprake is van «piekbelasting» als deze ver van de bron neerslaat?

Bron: 29-06-2021 Kamervragen zonder antwoord 2020-2021, 2021Z12094 | Tweede Kamer

113. Inbreng verslag van een schriftelijk overleg over de vermindering blootstelling aan PFAS

Enkele kamerfracties lezen dat in andere landen in Europa, zoals Duitsland, onderzoeken lopen naar de verontreiniging van water en bodem door PFAS en dat België werkt aan een PFAS-actieplan. Op welke manier worden de resultaten en aanbevelingen uit deze onderzoeken en actieplannen meegenomen in aanbevelingen en beleid welke in Nederland worden toegepast, zodat een zo goed mogelijk beeld ontstaat van de invloed van PFAS op ons milieu?

Recent was in het nieuws dat in de regio Antwerpen sprake is van grootschalige PFOS- en PFAS-vervuiling door het bedrijf 3M, waarvoor zelfs een parlementaire onderzoekscommissie is ingesteld.

Gaat de staatssecretaris samen met België onderzoeken wat de schaal van deze vervuiling is en wat de gevolgen voor Nederland zijn? Wordt ook in Nederland onderzoek gedaan, bijvoorbeeld via Bodem+, naar vervuiling op deze schaal? Wordt hier ook actief naar gezocht met het oog op (historische) verontreiniging van de bodem door de huidige en voormalige industrie?

Bron: 13-08-2021 Niet-dossierstuk 2020-2021, 2021D26430 | Tweede Kamer

114. Kamervragen over bemesten en beweiden

1. Bent u bekend met het feit dat er inmiddels tal van rechtszaken met betrekking tot de vergunningen op basis van de Wet natuurbescherming lopen, onder andere over handhaven PAS-melders, stalsystemen, beweiden en bemesten en dat deze rechtszaken spelen in verschillende provincies en bij verschillende rechtbanken? Kunt u aangeven in hoeverre en op welke wijze er coördinatie plaatsvindt tussen provincies en het Rijk over al deze rechtszaken? Indien hier geen sprake van is, zou dat volgens u wel gewenst zijn?

2. Klopt het dat de rechter in Overijssel bij de casus over bemesten en beweiden oordeelde dat als de activiteit planologisch was toegestaan op de referentiedatum er sprake kan zijn van voortgezet gebruik? Deelt u de constatering dat in bijna alle bestemmingsplannen deze handelingen (bemesten en beweiden) op agrarische gronden zijn toegestaan en dat, als de betreffende gronden continu in agrarisch gebruik zijn, bemesten en beweiden vrijgesteld kunnen worden van de vergunningplicht?

3. Klopt het dat de rechter in Overijssel aangaf dat in deze casus het feitelijk onvoldoende onderbouwd is dat het agrarisch gebruik niet structureel veranderd is? Hoe verhoudt deze uitspraak zich ten opzichte van uw eigen uitspraken in eerdere brieven aan de Kamer waarin u aangaf dat u bemesten en beweiden vergunningvrij wil houden en samen met de provincies naar een oplossing wil zoeken?

Bron: 10-08-2021 Kamervragen zonder antwoord 2020-2021, 2021Z14186 | Tweede Kamer

115. Antwoord op Kamervragen over het onderzoek naar stikstofdepositie en kritische depositiewaarden

Vraag 2

2. Deelt u de mening dat de grootste stikstofbijdrage aan de natuur komt uit de bodemvoorraad en dat de omvang van deze stikstofbron niet in beeld wordt gebracht, maar juist buiten beeld wordt gehouden? Zo nee, zou u dan documentatie kunnen aanleveren waaruit blijkt wat het stikstofleverende vermogen van natuurbodems is? Zo ja, waarom wordt dit buiten beeld gehouden?

Antwoord 2

In de natuur is sprake van een stikstofkringloop: enerzijds komt stikstof vrij uit afgebroken organische stof, anderzijds wordt stikstof vastgelegd in planten en door bodemorganismen. Van nature is de toevoer vanuit de lucht heel gering; de nutriënten moeten dus vooral uit de bodem komen.

Wat van buiten, via de lucht, in het ecosysteem komt, wordt door het RIVM meegenomen in de berekeningen; dat is inclusief stikstofverbindingen die uit natuurlijke vegetaties in de lucht komen en getransporteerd worden naar andere natuurgebieden. De stikstof die onderdeel is van de stikstofkringloop in het ecosysteem wordt niet meegenomen, omdat het geen extra aanvoer betreft.

De Universiteit van Antwerpen heeft op verzoek van de provincie Drenthe berekend wat de gemiddelde hoeveelheid stikstof is die door de planten wordt opgenomen vanuit de bodemvoorraad. Op basis van de gemeten productiviteit van de plantengroei in de onderzochte gebieden, die gemiddeld 2.512 kg droge stof per ha per jaar bedraagt, is berekend dat per jaar gemiddeld 38 kg stikstof uit de bodem wordt gebruikt. Dat is beduidend lager dan de 30 tot 250 kg die in het artikel worden genoemd. Om dit in perspectief te plaatsen: de stikstofdeposi-

tie uit de lucht voegt daar gemiddeld 21 kg (in 2019) aan toe, een extra toevoer van 55%.

Vraag 3

Deelt u de mening dat de grootste stikstofbijdrage uit de bodemvoorraad (bijvoorbeeld door wijzigingen van de waterhuishouding) net zo goed van invloed is op stikstofgevoelige natuur als de stikstofbijdrage vanuit de lucht? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 3

Verdroging van met name veenbodems, waarin veel stikstof is vastgelegd, heeft tot gevolg dat zuurstof gaat reageren met de vastgelegde stikstof, waardoor die stikstof beschikbaar komt voor de planten. De verhoogde stikstofbeschikbaarheid in geval van verdroging is dan ook een groot probleem voor stikstofgevoelige natuur. Dat betekent niet dat de depositie vanuit de lucht kan worden gebagatelliseerd: er is juist sprake van een optelling van extra toevoer van stikstof vanuit twee routes, met alle negatieve gevolgen van dien.

Daar staat tegenover dat de oplossing van een verdrogingsprobleem juist een (tijdelijk) bruikbare maatregel is om de natuurkwaliteit toch te kunnen verbeteren, ondanks de overbelasting door depositie.

Bron: 19-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-2021, nr. 3625 | Tweede Kamer

116. Antwoord op Kamervragen over het bericht ‘Stikstofdepositie geen bedreiging voor natuur in uiterwaarden’

Vraag 2

Deelt u de mening dat de voedselrijke bodem in uiterwaarden van nature al zoveel stikstof levert dat het kleine beetje uit de lucht geen verschil meer maakt en de overheid de kritische depositiewaarden in uiterwaarden dan ook moet schrappen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 2

Deze algemeen gestelde conclusie volgt niet uit het artikel. In het artikel blijkt namelijk dat er binnen de uiterwaarden variatie bestaat. Wel is duidelijk dat het overgrote deel van de bodemonsters die in het artikel worden genoemd, zijn genomen op percelen met een hoge stikstofbeschikbaarheid en goede zuurgraad. (...). De kaarten met stikstofgevoelige leefgebieden (o.a. in de uiterwaarden) worden momenteel gecorrigeerd. Een eerste ronde is inmiddels afgerond, waarbij op basis van het digitale kaartbestand Basisregistratie Gewaspercelen, zoals verwacht, een groot aantal locaties is geïdentificeerd die met zekerheid niet stikstofgevoelig zijn. De betreffende hexagonen zullen dan ook vanaf dit najaar geen deel meer uitmaken van de kaarten op basis waarvan in AERI-US wordt aangegeven dat er sprake is van een stikstofgevoelig habitat.

Bron: 15-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-2021, nr. 3586 | Tweede Kamer

| 117. Jaarlijkse rapportages mestbeleid

De minister van LNV informeert de Kamer over twee jaarlijkse rapportages over het mestbeleid, mede in relatie tot de derogatie. Het gaat om het rapport *Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie 2019*, door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en Wageningen Economic Research en de *Rapportage Nederlands Mestbeleid 2020*, door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA).

Eerstgenoemd rapport geeft onder meer aan dat na de extreme droogte in 2018, die leidde tot verlaagde gewasopbrengsten en verhoogde bodemoverschotten op derogatiebedrijven, de gewasopbrengsten weer toenamen in 2019. In 2019 daalden de stikstofbodemoverschotten tot het laagste niveau, berekend over de gehele meetreeks sinds 2006, door verminderde aanvoer van stikstof via onder andere (dierlijke) meststoffen en voer.

Rapportage Nederlands Mestbeleid 2020

In de rapportage *Nederlands Mestbeleid 2020* zijn de definitieve cijfers van de fosfaat- en stikstofexcretie door de Nederlandse veehouderij in 2020 van het Centraal Bureau voor de Statistiek opgenomen. De nationale productie van dierlijke mest, uitgedrukt in fosfaat, is in 2020 verder gedaald tot 150,7 miljoen kg fosfaat. Uitgedrukt in stikstof is de mestproductie vrijwel gelijk gebleven met 489,4 miljoen kg stikstof.

In 2020 is de mestproductie van varkens gedaald naar 36,7 miljoen kg fosfaat en 91,8 miljoen kg stikstof en ligt daarmee ruim onder het sectorale plafond. Voor de melkveehouderij is de mestproductie uitgedrukt in fosfaat verder gedaald naar 73,6 miljoen kg en ligt daarmee evenals voorgaande jaren ruim onder het sectorplafond van 84,9 miljoen kg fosfaat. Uitgedrukt in stikstof is deze echter gestegen naar 286,5 miljoen kg stikstof, een overschrijding

van het sectorale plafond van 281,5 miljoen kg stikstof. In het kader van de aanpak van de stikstofproblematiek is de minister momenteel in overleg met sectorvertegenwoordigers over managementmaatregelen in de melkveehouderij, waaronder op het gebied van veevoer. De minister verwacht de Tweede Kamer hier op korte termijn over te kunnen informeren, waarbij ook ingegaan zal worden op de aanpak om overschrijding van het sectorale stikstofplafond te voorkomen.

Bron: 05-07-2021 Kamerstuk 2020-2021, 33037 nr. Z | Eerste Kamer

118. Voortgang Basisregistratie Ondergrond met voorstel opname gegevens over bodemverontreiniging

Minister Ollongren (BZK) meldt op 10 juni 2021 de voortgang en de relevante ontwikkelingen van de Basisregistratie Ondergrond (BRO) in 2020. Ook doet zij een voorstel om informatie over bodemverontreinigingen in de Basisregistratie Ondergrond op te nemen.

De BRO wordt in de periode 2018-2022 in vier tranches ingevoerd. In elke tranche zullen nieuwe registratieobjecten onder de werking van de BRO worden gebracht.

Voor tranche 4 is het standaardisatieproces afgerond en zijn de werkzaamheden voor Besluit en Regeling in volle gang; deze tranche zal deels op 1 januari 2022 en deels op 1 juli 2022 worden ingevoerd. In totaal zullen er dan 23 registratieobjecten zijn gerealiseerd. Met de voltooiing van tranche 4 zal het Programma BRO naar verwachting conform planning worden voltooid. Het structurele beheer zal dan, zoals voorzien, worden overgedragen aan TNO, de beheerder van de Landelijke Voorziening BRO.

Het Eindrapport Vervolgonderzoek Milieuhygiënische Bodemkwaliteitsgegevens in de BRO bevestigt dat er een groot draagvlak en momentum zijn voor het opnemen van milieuhygiënische bodemkwaliteitsgegevens in de BRO, bij alle betrokkenen (overheden, netbeheerders, waterbedrijven, onderzoeksbureaus). Voorts wordt vastgesteld dat het maatschappelijk belang onverminderd hoog is, mede gezien vanuit de gebruikstoepassingen uit de Omgevingswet. Hierdoor bestaat een degelijke basis voor de realisatie van het voorstel.

Het rapport constateert dat veel relevante gegevens in private handen zijn; daarvoor zal het nodig zijn om wettelijke voorzieningen te treffen, zoals het uitbreiden van de kring van bronhouders en het opnemen van standaarden voor

dit type gegevens in de vergunningsprocedures van de Omgevingswet.

De Omgevingswet beoogt een geïntegreerde aanpak van ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijk beheer, en daar is de ondergrond een wezenlijk onderdeel van. De BRO zal daar in belangrijke mate in voorzien. In het kader van de Omgevingswet ontstaan ook gegevens die voor de BRO relevant zijn, zoals bij vergunningen voor bouwen of voor grondwatergebruik. De minister zal laten onderzoeken of de standaarden die voor BRO-gegevens gelden, kunnen worden toegepast op de relevante gegevens binnen de Omgevingswet. Dan zouden die gegevens vrijwel automatisch vanuit de systemen van de Omgevingswet aan de BRO kunnen worden doorgeleverd.

Voor wat betreft de scope beschrijft het eindrapport vier mogelijke stappen, waarbij de informatiedichtheid steeds toeneemt. In de Programmastuurgroep BRO is vastgesteld dat de eerste twee stappen voor de middellange termijn voldoende zullen zijn. Dat betreft het verzamelen van nieuw ontstane milieuhygiënische bodemkwaliteitsgegevens, gevolgd door het verzamelen van bestaande digitaal beschikbare datasets. Deze bieden tezamen een volledig inzicht in de omvang en aard van milieuhygiënisch relevante locaties. Een doorgroei naar een derde en vierde stap kan te zijner tijd worden onderzocht, op basis van de dan geldende business case.

De minister onderschrijft dat een groeiend model de beste aanpak is om tot een gedegen registratie te komen. Hierdoor wordt de projectbeheersing vergroot en kan de uitrol bij bronhouders en afnemers goed gestructureerd plaatsvinden. Het lopende Programma BRO biedt geen financiële ruimte of capaciteit om er naast de eerste en tweede stap nieuwe onderdelen in op

te nemen. Voor wat betreft de initiële kosten zal op basis van dit rapport, zo mogelijk dit jaar nog, besluitvorming plaatsvinden over de financiering van de uitbreiding van de BRO. Over de financiering van de structurele kosten is vastgesteld dat er bij de netbeheerders draagvlak is om die via opcenten op de KLIC-meldingen te dekken. Via KLIC verstrekt het Kadaster informatie over de ligging van kabels en leidingen. Het doel van KLIC is het voorkomen van graafschade. De minister zal deze optie laten uitwerken.

Bron: Kamerbrief 10-6-2021, 2021-297759 | Tweede Kamer

JURISPRUDENTIE

119. Uitspraak gaswinning Groningen – onderzoek

Omgevingsrecht

Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State
21 juli 2021, nr. ?
ECLI:NL:RVS:2021:1609
(Uylenburg, Venema, Meijer)

Gaswinning. Ondergrond. Groningen.

[Art. 52c, 52d en 143 Mijnbouwwet]

Samenvatting uitspraak

Uitspraak over het besluit van de minister van Economische Zaken en Klimaat om de winning van gas uit het Groningenveld voor het gasjaar 2020-2021 vast te stellen op 8,1 miljard kubieke meter. Dat is volgens de minister de hoeveelheid gas die nodig is voor de leveringszekerheid. Het kabinet besloot in 2018 om de gaswinning in Groningen te stoppen vanwege de veiligheid van de inwoners van Groningen. Naar verwachting wordt er vanaf medio 2022 geen gas meer gewonnen uit het Groningenveld. De Groninger Bodem Beweging en enkele inwoners van Groningen zijn het niet eens met het besluit van de minister om voor het jaar 2020-2021 deze hoeveelheid gas te winnen en zijn hiertegen in beroep gekomen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Volgens hen wordt met dit besluit de gaswinning uit het Groningenveld onvoldoende beperkt. Zij zijn van mening dat de minister het belang van de leveringszekerheid nog steeds boven het veiligheidsbelang van de Groningers stelt.

Noot

We zoomen in op één onderdeel van de zaak: het betoog tegen het onderzoek van het KNMI.

Uit de *Seismic Hazard and Risk Assessment Groningen Field update for Production Profile GTS – raming 2020* van de NAM uit maart 2020 (hierna: de HRA 2020) blijkt volgens de minister dat alleen in het scenario dat het gasjaar 2020-2021 koud verloopt, en er dus meer gas wordt gewonnen dan in een jaar met een gemiddelde temperatuur, enkele gebouwen niet voldoen aan de veiligheidsnorm. Als een onzekerheidsmarge wordt gehanteerd, zijn er bij operationele strategie 2 in een gasjaar met een gemiddelde temperatuur 82 gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm (de zogenoemde P90-groep). Vanaf het gasjaar 2025-2026 is dit aantal 0, aldus de minister.

De Groninger Bodem Beweging betoogt dat de minister het advies van het KNMI van 12 mei 2020 (hierna: het KNMI-advies) over de in de HRA 2020 berekende seismische risico's van operationele strategie 1 en 2 niet aan het bestreden besluit ten grondslag kon leggen. In het KNMI-advies zijn namelijk dezelfde uitgangspunten voor de modellen gebruikt als in de HRA 2020. Het KNMI heeft dus niet beoordeeld of de in de HRA 2020 gehanteerde modellen juist en betrouwbaar zijn. Ter zitting heeft de Groninger Bodem Beweging verder erop gewezen dat het KNMI in het advies aangeeft te weinig tijd te hebben gehad om een gedetailleerde vergelijking te maken met de resultaten van de HRA 2020. Zij vraagt zich daarom af of het advies zorgvuldig tot stand is gekomen.

Het KNMI heeft op verzoek van de minister onderzoek gedaan naar de gevolgen van de twee operationele strategieën voor de seismische dreiging. De vraagstelling luidt voor zover van belang als volgt:

'1. Valideer de berekeningen en de resultaten van de operationele strategieën geproduceerd

door NAM waar het gaat om veranderingen in de geografische spreiding van seismiciteit en de kans op (zwaardere) geïnduceerde aardbevingen.

2. Welke seismische dreiging verwacht u in het gasjaar 2020-2021, mede op grond van alle (waar nodig gecorrigeerde) waarnemingen in het veld? Zijn er verschillen met de seismische dreiging die NAM verwacht, en zo ja, hoe zijn die verschillen dan te verklaren?

In het KNMI-advies staat dat vraag 1 alleen kan worden beantwoord aan de hand van een seismisch bronmodel waarin de effecten van productieveranderingen zijn meegenomen. Voor het Groningenveld zijn twee modellen beschikbaar, beide ontwikkeld door de NAM. Voor de berekeningen heeft het KNMI beide modellen gebruikt. Vraag 2 wordt beantwoord aan de hand van een probabilistic seismic hazard analysis. Daarbij hanteert het KNMI een andere benadering voor de risicoberekening dan de NAM, waardoor de resultaten mogelijk zullen verschillen, aldus het KNMI. In het advies is geconcludeerd dat de geografische spreiding van de seismiciteit vergelijkbaar is met de berekening in de HRA 2020. Wel vindt het KNMI een iets lagere absolute waarde van de piekgrondversnelling. Verder komt het KNMI voor het noordwesten van het aardbevingsgebied uit op enigszins lagere dreigingswaarden dan de HRA 2020, en voor het zuidoosten juist iets hogere. Dit kan zijn veroorzaakt door het zoneeringsmodel, waarmee de dreiging enigszins wordt uitgesmeerd, en door het ontbreken van onzekerheden in het seismische bronmodel, aldus het KNMI. In het bestreden besluit zijn de bevindingen van het KNMI weergegeven. De minister concludeert daaruit dat het KNMI de berekeningen van de NAM onderschrijft.

In wat de Groninger Bodem Beweging aanvoert ziet de Afdeling geen aanleiding voor de conclusie dat de minister het KNMI-advies niet mede aan zijn besluit ten grondslag had mogen leggen. Zoals de minister in het verweerschrift en ter zitting heeft toegelicht, komt zijn opdracht aan het KNMI erop neer dat het

KNMI de resultaten van de HRA 2020 narekent. Het KNMI is niet gevraagd om als het ware een eigen HRA op te stellen en die te vergelijken met die van de NAM, maar om na te gaan of de uitkomsten van de HRA 2020 plausibel zijn. Dat het KNMI deels dezelfde uitgangspunten heeft gehanteerd als de NAM, maakt naar het oordeel van de Afdeling dan ook niet dat het KNMI-advies onzorgvuldig is. Verder heeft de Groninger Bodem Beweging niet geconcretiseerd welke uitgangspunten niet mochten worden overgenomen door het KNMI en niet onderbouwd dat aan de juistheid van bepaalde uitgangspunten moet worden getwijfeld. Daarbij komt dat – zoals aangegeven in het advies – het KNMI niet volstrekt dezelfde benadering heeft gehanteerd als de NAM. Dat het KNMI niet blindelings is aangesloten bij de aanpak in de HRA blijkt ook uit de door het KNMI berekende spreiding van de seismische dreiging, die enigszins verschilt van de uitkomst in de HRA 2020. In het KNMI-advies is een mogelijke verklaring gegeven voor die verschillen en het KNMI zag geen aanleiding om te twijfelen aan de berekeningen in de HRA 2020.

Wat de Groninger Bodem Beweging aanvoert over de beschikbare tijd voor het KNMI-advies leidt evenmin tot de conclusie dat de minister dit advies niet voor zijn besluit heeft mogen gebruiken. Het KNMI heeft opgemerkt dat door de beperkte tijd geen gedetailleerde vergelijking kon worden gemaakt van de door de NAM berekende dreigingspatronen. Het KNMI heeft vervolgens aangegeven dat er door het grote aantal parameters gemakkelijk verschillen in berekende waarden kunnen ontstaan en dat zij ervan overtuigd is dat de door de NAM gepubliceerde resultaten juist zijn. Het betoog slaagt derhalve niet.

120. Vellen van bomen voor bodemsanering

Omgevingsrecht

Vzr. Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State

13 augustus 2021, nr. 202104112/2/R4

ECLI:NL:RVS:2021:1806

(Scholten-Hinlopen)

Bodemsanering. Omgevingsrecht. Bomen.

[Art. 8:81 Awb]

Samenvatting uitspraak

Bij besluit van 1 september 2020 heeft het college van burgemeester en wethouders van Utrecht [vergunninghoudster] een omgevingsvergunning verleend voor het vellen van vijf bomen ten behoeve van bodemsanering op het perceel aan de Kovelaaarstraat 32 in Utrecht. Het perceel is eigendom van Altro en DKB. Het perceel is een braakliggend terrein waarop diverse bomen staan. Altro en DKB willen op het perceel zeven woningen, zeventien parkeerplaatsen, infrastructuur en groenvoorzieningen realiseren. De omgevingsvergunningen voor het bouwproject zijn in twee fasen bij het college aangevraagd. De aanvraag voor de tweede fase heeft mede betrekking op het rooien van tien (andere) bomen op het perceel. De aldus aangevraagde omgevingsvergunningen zijn nog niet verleend, maar ontwerpbesluiten tot verlening daarvan zijn inmiddels ter inzage gelegd. [verzoeker A], [verzoeker B] en anderen hebben zienswijzen daartegen ingediend.

Procesverloop

Bij besluit van 1 september 2020 heeft het college [vergunninghoudster] een omgevingsvergunning verleend voor het vellen van vijf bomen ten behoeve van bodemsanering op het perceel aan de Kovelaaarstraat 32 in Utrecht (hierna: het perceel).

Bij besluit van 23 februari 2021 heeft het college het door [verzoeker A] en [verzoeker B] daartegen gemaakte bezwaar ongegrond verklaard.

Bij uitspraak van 14 juni 2021 heeft de rechtbank de door [verzoeker A] en [verzoeker B] daartegen ingestelde beroepen ongegrond verklaard.

Tegen deze uitspraak hebben [verzoeker A] en [verzoeker B] hoger beroep ingesteld.

Bij deze brief hebben [verzoeker A] en [verzoeker B] de voorzieningenrechter verzocht een voorlopige voorziening te treffen.

Altro Projects 1 B.V. (hierna: Altro) en De Kovelaaarstraat Bouw B.V. (hierna: DKB) hebben een nader stuk ingediend.

[verzoeker A] en [verzoeker B] hebben een nader stuk ingediend.

Het college heeft een schriftelijke uiteenzetting gegeven.

De voorzieningenrechter heeft het verzoek ter zitting behandeld op 5 augustus 2021, waar [verzoeker A] en [verzoeker B], vertegenwoordigd door drs. C. van Oosten, juridisch adviseur te Utrecht, het college, vertegenwoordigd door mr. J. Hillenaar, en Altro en DKB, vertegenwoordigd door mr. H.S. Kleemans, advocaat te Amsterdam, zijn verschenen.

Overwegingen

1. Het oordeel van de voorzieningenrechter heeft een voorlopig karakter en is niet bindend in de bodemprocedure.

2. Het perceel is eigendom van Altro en DKB. Het perceel is een braakliggend terrein waarop diverse bomen staan. Altro en DKB willen op het perceel zeven woningen, zeventien parkeerplaatsen, infrastructuur en groenvoorzieningen (hierna: het bouwproject) realiseren. De omgevingsvergunningen voor het bouwproject zijn in twee fasen bij het college aangevraagd. De aanvraag voor de tweede fase heeft mede betrekking op het rooien van tien (andere)

bomen op het perceel. De aldus aangevraagde omgevingsvergunningen zijn nog niet verleend, maar ontwerpbesluiten tot verlening daarvan zijn inmiddels ter inzage gelegd. [verzoeker A], [verzoeker B] en anderen hebben zienswijzen daartegen ingediend. Omdat de bodem van het perceel vervuuld is en voor de realisatie van de bouwplannen moet worden gesaneerd, hebben Altro en SKB aan [vergunninghoudster] de opdracht gegeven de bodem te saneren. Ten behoeve van die bodemsanering heeft [vergunninghoudster] bij het college een aanvraag ingediend voor het vellen van vijf bomen op het perceel. Bij besluit van 1 september 2020 heeft het college die aanvraag ingewilligd en [vergunninghoudster] een omgevingsvergunning verleend voor het vellen van de bomen nrs. 2, 3, 14, 21 en 21A. Hoewel van de zijde van Altro en SKB was toegezegd dat hangende bezwaar geen gebruik zou worden gemaakt van die omgevingsvergunning, zijn de bomen nrs. 3 en 21 hangende bezwaar geveld en is boom nr. 14 onherstelbaar beschadigd. Een gedeelte van de bodemsanering is toen uitgevoerd.

3. Bij het verlenen van de omgevingsvergunning voor het vellen van vijf bomen ten behoeve van bodemsanering heeft het college onder meer het belang van de volksgezondheid betrokken. In dat kader heeft het college zich op het standpunt gesteld dat het, gelet op dat belang, wenselijk is dat de verontreinigde bodem wordt gesaneerd. Gelet daarop en op het belang van een vlotte bodemsanering vooruitlopend op de verdere ontwikkelingen van het bouwproject heeft het college het belang van het behoud van de vijf bomen, die volgens het college een ruimtelijke waarde hebben, minder zwaar laten wegen dan de belangen die met het vellen van die bomen worden gediend. [verzoeker A] en [verzoeker B] hebben de voorzieningenrechter verzocht de besluiten van 23 februari 2021 en 1 september 2020 te schorsen, omdat, naar zij stellen, geen noodzaak bestaat de bomen al te vellen voordat de omgevingsvergunningen voor het bouwproject zijn

verleend en onherroepelijk geworden. Omdat los van het bouwproject geen noodzaak bestaat de vervuilde grond te saneren, dient thans aan het behoud van de bomen meer gewicht te worden toegekend, dan aan bodemsanering, aldus [verzoeker A] en [verzoeker B].

4. Ter zitting van de voorzieningenrechter hebben Altro en DKB onweersproken te kennen gegeven dat voor het voltooiën van de bodemsanering op het perceel meer bomen moeten worden geveld dan de vijf die al zijn vergund. Eerst na verlening van de omgevingsvergunning voor de tweede fase van het bouwproject, waarbij om een vergunning voor het vellen van tien extra bomen is verzocht, kan de grond rondom de bomen nrs. 2 en 21A volledig worden gesaneerd, aldus Altro en DKB ter zitting. Om te voorkomen dat de saneringswerkzaamheden het bouwproject vertragen, stellen Altro en DKB er belang bij te hebben om nu al zo veel mogelijk saneringswerkzaamheden uit te kunnen laten voeren. Omwille van het aldus door Altro en DKB gestelde belang heeft ook het college zich op het standpunt gesteld dat het verzoek van [verzoeker A] en [verzoeker B] niet voor toewijzing in aanmerking komt.

5. Naar het oordeel van de voorzieningenrechter beperkt het spoedeisende belang van [verzoeker A] en [verzoeker B] zich tot de bomen nrs. 2 en 21A, omdat de bomen nrs. 3 en 20 inmiddels zijn geveld en [verzoeker A] en [verzoeker B] ter zitting hebben erkend dat boom nr. 14 onherstelbaar is beschadigd. Verder is de voorzieningenrechter van oordeel dat Altro en DKB, gelet op wat zij ter zitting te kennen hebben gegeven, onvoldoende aannemelijk hebben gemaakt dat een voor hen onaanvaardbare vertraging zal ontstaan als het verzoek van [verzoeker A] en [verzoeker B] wordt ingewilligd. Omdat voorts het college niet heeft gesteld dat los van het bouwproject de urgente noodzaak bestaat de vervuilde bodem op het perceel te saneren en niet heeft onderbouwd waarom, gelet op het belang van de volksgezondheid, met de saneringswerkzaamheden niet kan worden gewacht op de omgevingsvergunning die

noodzakelijk is om de door het college gewenste sanering volledig te kunnen uitvoeren, ziet de voorzieningenrechter na afweging van de betrokken belangen aanleiding om bij wijze van voorlopige voorziening de besluiten van 23 februari 2021 en 1 september 2020 te schorsen, voor zover die betrekking hebben op de bomen nrs. 2 en 21A, totdat de Afdeling op het hoger beroep heeft beslist. Dit betekent dat boom nr. 14 mag worden geveld, indien daarbij aan de verleende omgevingsvergunning verbonden voorschriften in acht worden genomen.

6. Gelet op het vorenstaande ziet de voorzieningenrechter aanleiding de hierna te melden voorlopige voorziening te treffen.

7. Het college moet de proceskosten vergoeden.

Beslissing

De voorzieningenrechter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State:

I. schorst bij wijze van voorlopige voorziening de besluiten van het college van burgemeester en wethouders van Utrecht van 23 februari 2021, kenmerk 8054640, en 1 september 2020, kenmerk HZ-WABO-20-17071, voor zover deze betrekking hebben op de bomen nrs. 2 en 21A, totdat de Afdeling op het hoger beroep heeft beslist;

II. veroordeelt het college van burgemeester en wethouders van Utrecht tot vergoeding van bij [verzoeker A] en [verzoeker B] in verband met de behandeling van het verzoek opgekomen proceskosten tot een bedrag van € 1.496 (zegge: veertienhonderdzesennegentig euro), geheel toe te rekenen aan door een derde beroepsmatig verleende rechtsbijstand;

III. gelast dat het college van burgemeester en wethouders van Utrecht aan [verzoeker A] en [verzoeker B] het door hen voor de behandeling van het verzoek betaalde griffierecht ten bedrage van € 270 (zegge: tweehonderdzeventig euro) vergoedt.

Noot

Deze uitspraak is interessant omdat het college een afweging heeft gemaakt, dat leent zich uitstekend voor een doorkijk naar dergelijke afwegingen onder de aankomende Omgevingswet. Er spelen hier meerdere aspecten en belangen: bodemsanering, milieuhygiënische bodemkwaliteit, bomen, ruimtelijke kwaliteit, bouw, voortgang, etc. Het college heeft ervoor gekozen om het belang van een vlotte bodemsanering vooruitlopend op de verdere ontwikkeling van het bouwproject zwaarder laten wegen dan het belang van het behoud van de vijf bomen. De bomen hebben weliswaar een ruimtelijke waarde, maar die weegt minder zwaar dan de belangen die met het vellen van die bomen worden gediend. Op zich is het voorstelbaar dat men (volks)gezondheid en milieukwaliteit voor laat gaan op een x aantal bomen, ware het niet dat in dit geval er niet gesaneerd zou worden als er geen bouw/ontwikkelingsplannen waren. Oftewel: niet de aanwezige bodemkwaliteit maar de (snelheid van de) bouw en ontwikkeling gaat voor op de bomen.

Onder de Omgevingswet, meer specifiek in het Omgevingsplan, zullen dergelijke vraagstukken vaker voor gaan komen. Dan stelt de Omgevingswet wel hogere eisen aan transparantie van afwegingen en de aan de af te wegen aspecten toegekende 'zwaarten'. Dat is een positieve ontwikkeling. Ook kan met een middel als een Omgevingstafel in gezamenlijkheid gezocht worden naar alternatieve oplossingen, bijvoorbeeld aanpassing van de bouwplannen, of deelsanering, waardoor bomen wellicht in het aldus aangepaste plan kunnen blijven bestaan. Dat gaat uiteraard wel enigszins ten koste van de snelheid en vaart van het project, maar het komt het draagvlak en resultaat ten goede. Dat zorgt dan weer voor minder (kans op) bezwaren (en beroep) tegen de plannen in de uitvoeringsfase, geheel in lijn met de gedachten achter de Omgevingswet ...

| 121. Grondwaterkwestie

Bestuursrecht

Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State
7 juli 2021, nr. 202004803/1/R1
ECLI:NL:RVS:2021:1464
(Helder)

Grondwater. Bloembollenkwekerij. Drains.

[Art. 1.1 Waterwet, Keur]

Samenvatting uitspraak

Bij besluit van 13 november 2018 heeft het college van dijkgraaf en hoogheemraden van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier een verzoek van [appellant sub 1] en anderen om handhaving afgewezen. [appellant sub 1] en anderen zijn bloembollenkwekers in de Koegraspolder bij Julianadorp. Zij hebben op 26 september 2018 verzocht om handhavend optreden wegens het door de gemeente Den Helder zonder watervergunning aanbrengen en gebruiken van 1.200 verticale drains. Deze drains houden verband met de in opdracht van de gemeente in 2018 aangelegde weg Noorderhaaks, die ten noorden van Julianadorp door de Koegraspolder loopt. [appellant sub 1] en anderen stellen dat het zoute water dat door de verticale drains boven komt, schadelijke effecten heeft op de kwaliteit van het oppervlaktewater in de Koegraspolder en dus slecht is voor hun bollenteelt. Bij besluit van 13 november 2018 heeft het college het verzoek afgewezen.

Noot

Deze kwestie is interessant omdat het grondwater op enige diepte betreft. Onder de Omgevingswet worden gemeenten bevoegd gezag voor de bodem (grofweg: de grond en oppervlakkig/freatisch grondwater) en de provincies voor grondwater (redenerend vanuit de grotere grondwaterlichamen en dieper grondwater. In

dit geval moet er sprake zijn van effecten van de activiteiten op enige diepte, aangezien er zout water naar boven komt, dat zich normaliter onder een zoetwaterlaag bevindt. Ongeacht de daadwerkelijke diepte van de drains in deze casus, hoeven de drains niet eens heel diep te worden aangebracht, om toch effect te kunnen hebben op diepere grondwaterlagen. De grondwaterlagen beïnvloeden elkaar, ondiepe activiteiten hebben effect op diepere lagen; de bodem is een dynamisch geheel. Onder de Omgevingswet zou dit een kwestie zijn die vanwege het effect onder de bevoegdheid van een provincie zou behoren te vallen.

122. Bodemenergie en netwerken

Belastingrecht

Parket bij de Hoge Raad
30 juli 2021, nr. 20/03663
ECLI:NL:PHR:2021:728
(P-G Wattel)

Bodemenergie. Netwerkvrijstelling. WKO.

[Warmtewet, Wet BvR, AWR]

Samenvatting uitspraak

Overdrachtsbelasting; geldt de netwerkvrijstelling (art. 15(1)(y) Wet op belastingen van rechtsverkeer (Wet BvR) voor warmte-koude-opslaginstallaties (WKO's)?

Feiten

De belanghebbende is een zorgaanbieder die (rechten op) de volgende onroerende zaken heeft verkregen: (i) een herstelhotel met 122 hotelkamers voor tijdelijk verblijf van zorgbehoefte, (ii) een 'PG/Somatiek'-gebouw met 71 zorgappartementen voor personen met een psychogeriatrische en/of somatische aandoening, (iii) een gebouw met 71 zorgappartementen en (iv) (de economische eigendom van) drie (opstalrechten gevestigd op) warmte-koude-opslaginstallaties (WKO's) voor de opslag van duurzame energie voor die drie gebouwen. De zorgappartementen zijn aan te merken als woningen. De WKO's bestaan uit (i) een gesloten systeem van gekoppelde lussen van polyethyleen slangen gevuld met water, 90 tot 150 meter diep in de grond (bronnet) (circuit 1), (ii) een warmtepompstelsel en (iii) een 'binneninstallatie' (in het gebouw) (circuit 2). In geschil is of de verkrijging van de bronnetten is vrijgesteld van overdrachtsbelasting op grond van de netwerkvrijstelling in art. 15(1)(y) Wet op belastingen van rechtsverkeer (Wet BvR). Niet in geschil is dat de WKO's, dus ook de bronnetten, onroerend zijn. De rechtbank Gel-

derland meende dat de WKO's geen netwerk zijn omdat zij niet zijn bestemd voor transport van warmte naar enig punt buiten het gebouw waaraan de WKO met een warmtewisselaar is verbonden. Het hof Arnhem-Leeuwarden daarentegen heeft uit de werking en de functie van de bronnetten opgemaakt dat de netwerkvrijstelling wél van toepassing is, nu de bronnetten warmte transporteren van buiten het gebouw naar binnen het gebouw of andersom. In cassatie betoogt de staatssecretaris van Financiën (i) (primair): de WKO's zijn onzelfstandige bestanddelen van de gebouwen (art. 3:4 BW) en volgen dus het (belaste) overdrachtsbelastingregime van die gebouwen; (ii) (subsidiar): de bronnetten zijn geen netwerken, maar onderdeel van energieproductie-eenheden (de WKO's) waarvoor de vrijstelling niet is bedoeld; (iii) (meer subsidiar): de WKO's, dus ook hun bronnetten, zijn geen warmtenet in de zin van de Warmtewet omdat zij elk een eigen energievoorziening voor slechts één gebouw zijn, waarvoor de netwerkvrijstelling niet is bedoeld. Ad middelonderdeel (iii) constateert P-G Wattel dat de feitenrechtters niet hebben vastgesteld of de Warmtewet van toepassing was. Gezien de vastgestelde feiten en de parlementaire geschiedenis van de netwerkvrijstelling, gaat hij er echter van uit dat die wet geldt, in elk geval voor de WKO's bij de appartementengebouwen. Voor het zorghotel is dat mogelijk anders; alsdan is voor de begrenzing van de WKO van het zorghotel niet de Warmtewet bepalend, maar 'de praktijk'. Verkrijging van het opstalrecht erop kan dus ook dan vrijgesteld zijn op basis van art. 15(1)(y) Wet BvR. Uitgaande van toepasselijkheid van de Warmtewet, meent A-G Wattel dat de delen van de WKO's bij de twee appartementengebouwen die zich vóór het warmte-overdrachtpunt bevinden onder de omschrijving van een warmtenet in de Warmtewet te vallen. Hij meent dat de Hoge Raad er

op basis van de ‘tenzij’-bepaling in art. 29e(2), 2e volzin, AWR (Algemene wet inzake rijksbelastingen) van uit kan gaan – c.q. dat in de vaststellingen van het hof besloten ligt – dat de WKO’s van het appartementencomplex en het P/S-gebouw warmtenetten zijn in de zin van de Warmtewet. Daarmee strandt onderdeel (iii) van het cassatiemiddel. Ad middelonderdeel (i) betwijfelt A-G Wattel de relevantie van de vraag of de bronnetten bestanddelen van de gebouwen zijn. Niet in geschil is dat op de WKO’s (kennelijk niet slechts op de bronnetten) een opstalrecht is gevestigd of de economische eigendom ervan is afgescheiden en dat zij elk los van de gebouwen en de grond zijn overgedragen. Dat een warmtenet mogelijk, ondanks goederenrechtelijke separering, theoretisch ook een bestanddeel van een andere onroerende zaak zou kunnen zijn, lijkt hem voor de overdrachtsbelasting niet van belang omdat het om de eigendomsvraag en de separate overdraagbaarheid/verkrijging gaat. Volgens art. 2(2) Wet BvR wordt bovendien onder (belaste) verkrijging van economische eigendom mede verstaan verkrijging van een samenstel van rechten en verplichtingen dat een belang vertegenwoordigt bij een ‘bestanddeel’ van een onroerende zaak dat zelfstandig aan een recht kan worden onderworpen. Het zou dan inconsequent zijn als (opstalrechten op of economische eigendom van) WKO’s wél zelfstandig genoeg geacht worden om overdrachtsbelasting over te heffen, maar niet zelfstandig genoeg om voor vrijstelling van diezelfde overdrachtsbelasting in aanmerking te komen. Daarom strandt zijns inziens ook middelonderdeel (i). Middelonderdeel (ii) strandt volgens de A-G eveneens, omdat een bronnet geen productie-eenheid is, maar aardwarmte of -koelte transporteert. Voor dergelijke transportsystemen lijkt hem de netwerkvrijstelling juist bedoeld. De productie-eenheid is volgens hem niet het bronnet, maar de bodem.

Conclusie

Cassatieberoep ongegrond.

Noot

Interessant aan deze casus is onder meer de (deel)vraag of een WKO-bron nu als een productie-eenheid gezien moet worden of niet. Een individuele WKO-bron, of bronnet, is feitelijk slechts een doorgeefluik van in de bodem aanwezige warmte/energie. Zonder de WKO-bron zou er echter geen sprake zijn van energieproductie, of meer precies: warmte- en koude opslag/geleiding. De uitspraak luidt dat een bronnet geen productie-eenheid is, maar aardwarmte of -koelte transporteert. Voor dergelijke transportsystemen lijkt de rechtbank de netwerkvrijstelling juist bedoeld. De productie-eenheid is volgens de uitspraak in deze zaak dus niet het bronnet, maar moeder aarde.

ACTUALITEITEN & ONDERZOEK

123. De bodem laat zien: bos kan klimaatverandering wel aan

Bossen zijn sterk genoeg om de dynamiek van klimaatverandering te doorstaan, verwacht paleo-ecoloog Timme Donders op basis van onderzoek naar pollen en sporen van 1,4 miljoen jaar oud.

De veerkracht van bomen is groter dan de gemiddelde boscoloog denkt, zegt onderzoeker Timme Donders van de Universiteit Utrecht. Bosbeheerders kunnen volgens hem hun voordeel doen met de analyses van afzettingen uit het Meer van Ohrid. Die laten zien dat allerlei boomsoorten flinke schommelingen in het klimaat overleefden.

Pas toen de ijstijden langer en kouder werden, nam de soortenrijkdom in Europa zodanig af dat die nu mager is in vergelijking met de boombiodiversiteit in Noord-Amerika en Oost-Azië. Zo verdwenen de pecan en de moerascipres, die nu alleen nog voorkomen in het zuiden van de Verenigde Staten. Maar tijdens de koude periodes trad ook herstel op. Daarbij speelt de hoeveelheid vocht een belangrijke rol, concludeert Donders. 'Dat zie je nu ook: veel of weinig water is van cruciaal belang voor overleving.'

Klimaatbuffer

Met de data uit zijn analyses kunnen andere onderzoekers kijken welke bosvegetatie het goed zal doen nu het klimaat verandert, denkt Donders. Dat kan bijvoorbeeld nuttig zijn bij de aanplant van nieuw bos om broeikasgas op te vangen of als klimaatbuffer. 'Bij de huidige aanplant worden soms vreemde keuzes gemaakt. Ik zou kijken naar de soorten die er al waren toen de mens nog minder dominant was, zoals iepen, eiken en lindesoorten. Of de haagbeuk, die deed het goed in eerdere warmere fases tussen de ijstijden, zoals nu.'

PNAS, het officiële orgaan van de Amerikaanse academie van wetenschappen, publiceert deze week een artikel met de resultaten van het onderzoek dat Donders en zijn collega's hebben uitgevoerd. Ze analyseerden fossiel stuifmeel uit monsters tot 447 meter diep in de sedimentlaag onder het Meer van Ohrid. Dit oudste meer van Europa, tussen Albanië en Macedonië, ontstond bijna 1,4 miljoen jaar geleden als gevolg van beweging in de aardkorst en het wordt als gevolg van aardbevingen steeds dieper. De watermassa werkte door de eeuwen heen als buffer tegen de kou. Door het relatieve microklimaat overleefden loofbomen hier langer dan in koudere delen van Europa.

Het onderzoek naar het fossiele stuifmeel is monnikenwerk, legt Donders uit. De boringen dateren al uit 2013, twee jaar later begon Donders zijn onderzoek naar de ecosystemen. 'Er is nog veel meer uit te halen. Het meer fungeert als een natuurlijk archief. Het is goed gedocumenteerd en het gaat door allerlei klimaatfases heen, van strenger tot milder en van natter tot droger. Je ziet onder welke condities soorten uitsterven, en ook welke soorten het goed doen in warmere omstandigheden, al gaan we niet terug naar periodes die veel warmer zijn dan nu. Sommige soorten zijn door het oog van de naald gekropen, maar daarna zie je ze toch weer uitbreiden. Bomen kunnen veel hebben, er is een hoop dynamiek waar bos tegen kan als de natuur de ruimte krijgt.'

Het Meer van Ohrid is bijzonder door zijn ouderdom en dikke sedimentlaag, maar ook in Nederland is dit soort historisch onderzoek mogelijk, zegt Donders. 'Alleen ga je dan wat minder ver terug in de tijd. De periode van vijftot tienduizend jaar geleden was relatief warm met nog weinig invloed van de mens.'

Bron: trouw.nl, 18 augustus 2021

124. Zeespiegel stijgt, bodem zakt; moeten we nog wel bouwen in het Groene Hart?

Bij sterke opwarming komt het water van de Noordzee op termijn meters hoger te staan, blijkt uit het nieuwe IPCC-rapport. Dat geldt ook voor het water in de Rijn en Maas. Tegelijkertijd zakt achter de dijken van het Groene Hart de bodem juist dieper weg. En we willen voor 2030 een miljoen extra woningen. Maar waar? NU.nl sprak experts over de moeilijke keuzes waar Nederland nu voor staat, en ons grootste klimaataboe: we moeten het hogerop zoeken.

‘2100 lijkt ver weg, maar een dorp leg je niet aan voor slechts honderd jaar – en ook de volgende eigenaar wil een huis nog kunnen verkopen.’

Dat nieuwe dorp waar Marjolijn Haasnoot van Deltares en de Universiteit Utrecht naar verwijst, zou in de Zuidplaspolder moeten verrijzen, tussen Gouda en Rotterdam. Het is het diepste punt van Nederland en de kwetsbare onderbuik van het Groene Hart, pal naast de Hollandse IJssel. In die rivierarm stroomt het water nu nog naar zee, maar bij sterkere zeespiegelstijging zal ook het omgekeerde gebeuren.

‘Via zulke riviermondingen staat Nederland wijd open klaar om de zee te ontvangen’, zegt Maarten Kleinans, professor fysische geografie aan de Universiteit Utrecht. ‘Mensen realiseren zich niet dat de invloed van het getij nu al tot recht onder Utrecht meetbaar is: het rivierwater in de Lek gaat daar elke dag een meter op en neer.’

Door zeespiegelstijging zal de druk op de rivieren steeds verder toenemen, waardoor de rivieren opstuwen en ze hun water minder makkelijk kwijt kunnen.

Het is een grote misvatting dat dijken en dammen hiervoor een oplossing zijn, zegt Kleinans. ‘Bij de zeegaten, riviermondingen en havens heb je er niks aan, en bovendien is de Nederlandse ondergrond zo lek als een mandje: bij een hoge zeespiegelstand komt het zoute

water gewoon onder de dijk door en via de bodem van polders omhoog.’

‘Die ondergrond is in het Groene Hart problematisch’, zegt bodemdalingsexpert Gilles Erkens van Deltares en de Universiteit Utrecht. ‘Door intensief menselijk gebruik zakt de zachte bodem er juist steeds dieper weg.’

Die bodemdaling heeft twee oorzaken. Ten eerste ontwatering van het gebied voor landbouw, zodat er trekkers over de drassige veengrond kunnen rijden. De bovenste laag van het veen droogt hierdoor uit, zet om in CO₂ en verdamppt.

Maar ook bebouwing: ‘Alles wat je op veen bouwt, zakt erin weg.’ Huizen kunnen we tegenwoordig heien. Maar ook wegen, rioleringen en schuurtjes voegen allemaal gewicht toe, en drukken daarmee de veenbodem weg.

‘We hebben nog niet uitgevonden hoe we kunnen bouwen zonder bodemdaling te veroorzaken’, zegt Erkens. ‘En dus tekenen we met nieuwbouw voor een grote kostenpost voor de toekomst: de infrastructuur vraagt meer onderhoud en snellere vervanging dan wanneer je op de hogere en stevigere zandgronden zou bouwen.’

‘Bij woningen denken we bij “klimaatadaptatie” op een microschaal; bijvoorbeeld groene daken of een paar tegels uit de tuin. Maar we moeten ook kijken op nationale schaal: wat zijn plekken om goed te wonen, en wat zijn plekken die we nodig hebben om water op te vangen?’

Juist op die overgang tussen rivieren en zee, hebben we daar volgens Haasnoot straks mogelijk heel veel ruimte voor nodig, ook buiten de huidige dijken.

Wanneer wordt het kritiek?

IPCC-auteur Sybren Drijfhout zei maandag tegen NU.nl dat de toekomst van Nederland volledig afhangt van Antarctica en de hoeveelheid CO₂ die de wereld deze eeuw nog uitstoot.

Als de opwarming sterk doorzet, kan het ijsverlies op Antarctica in een stroomversnelling belanden en de zeespiegel rond 2150 1 tot 5 meter stijgen – een stijging die ook daarna nog eeuwen zal doorzetten.

Vanaf 1 à 2 meter zeespiegelstijging ontstaan langs de Nederlandse kust grote problemen waar dijken en het opspuiten van zand geen oplossing meer voor zijn, zegt Kleinhans – denk aan het binnendringen van water via de rivieren en van zout via de bodem.

Wat betekent dat voor het Groene Hart?

Om nog zo lang mogelijk gebruik te kunnen maken van het Groene Hart en kwetsbare gebieden in bijvoorbeeld Groningen, Friesland en Zeeland, zou de bodemdaling zo veel mogelijk remmen nu de topprioriteit moeten zijn, zegt Erkens.

Dat betekent ten eerste dat het waterpeil in de sloten flink omhoog moet, ook om de klimaatverandering te remmen, zegt Erkens: 'Ontwatering van veenweiden leidt tot grote CO₂-uitstoot. Maar als we die bodemdaling willen remmen, is ook extra bebouwing geen goed idee.'

Uiteindelijk heeft het Groene Hart de toekomst niet in eigen hand. Drijfhout en Haasnoot wijzen erop dat elke graad opwarming op zeer lange termijn meerdere meters zeespiegelstijging zal veroorzaken.

Dus moet Nederland kiezen tussen twee dingen die we liever niet horen: alles op alles zetten om de mondiale uitstoot van broeikasgassen zo scherp mogelijk te verlagen, of erkennen dat we op termijn afscheid moeten nemen van de laagst gelegen delen van ons land en investeren in een toekomst op de hogere gronden in het zuiden en oosten.

Bron: nu.nl, 10 augustus 2021

125. Omwonenden Tata Steel zamelen miljoen in om zelf onderzoek te laten doen naar vervuiling

Omwonenden van Tata Steel IJmuiden hebben het vertrouwen verloren in instanties als de GGD en het RIVM. Die zouden de verantwoordelijkheid van het bedrijf voor ziektegevallen in de omgeving ontkennen. Nu betalen ze een eigen onderzoek.

Het ene na het andere onderzoek verscheen de afgelopen jaren over de gezondheidssituatie van de inwoners in de IJmond onder de rook van staalfabrikant Tata Steel, van het RIVM en van de GGD. De uitkomsten waren niet best. De omwonenden waren veel vaker ziek dan mensen uit andere industriegebieden. Longkanker komt in de regio gemiddeld veel meer voor dan in de rest van Nederland. Er dwarrelt veel meer ultrafijnstof door de lucht. En in de grafietregens die regelmatig bij het productieproces van Tata Steel ontstaan, zitten zware metalen – zeer zorgwekkende stoffen in jargon – zoals lood, mangaan en vanadium.

En toch gaan de inwoners en belanghebbenden nu zelf opnieuw onderzoek laten doen en metingen laten verrichten bij Tata Steel. Want elke keer hebben ze het idee dat er informatie wordt achtergehouden, of dat ze voor de gek worden gehouden, zegt Ellen Windemuth van de Stichting IJmondig. ‘We vragen al heel lang aan de provincie om locatiegerichte metingen te doen, maar dat gebeurt gewoon niet.’

Daarom hebben een aantal instanties en stichtingen – waaronder Stichting IJmondig, Frisse Wind.nu en Schapenduinen – onlangs gezamenlijk een budget van 1 miljoen euro verzameld om onderzoek te doen naar de lucht en het water rond de staalfabriek. Met dat geld huren ze een onafhankelijk bureau in dat met behulp van drones en onderwaterrobots gaat meten wat voor stoffen in de lucht en in het water zitten. Windemuth: ‘Zo kunnen we pre-

cies aan de burger vertellen hoe het ervoor staat met de lucht en het water.’

De directe aanleiding is de recente onthulling onlangs van het *Noord-Hollands Dagblad* dat de naam van Tata Steel geschrapt was uit een alarmerend rapport over longkanker in de regio. In het rapport stond dat longkanker veel vaker voorkomt in de omgeving van de staalfabriek dan in de rest van Nederland. Maar de naam van Tata Steel werd in het rapport angstvallig vermeden. Sterker nog, hij kwam op geen enkele pagina voor. Dat gebeurde op aandringen van de GGD-directeur Kennemerland, bleek uit WOB-stukken. ‘Het woord Tata mag niet gebruikt worden’, zo liet hij zijn medewerkers weten.

In de conceptversie van het rapport werd Tata Steel nog wel expliciet genoemd. Ook schreven GGD-medewerkers in die conceptrapporten dat het ‘aannemelijk’ is dat de vervuiling van Tata Steel bijdraagt aan de hoge gevallen van longkanker in de directe omgeving van de fabriek. Maar ook dat mochten ze van directeur Bert van de Velden niet laten staan. ‘De bewijskracht is onvoldoende voor het woord aannemelijk’, stelde Van de Velden in overleg met zijn medewerkers.

Na deze affaire hebben veel omwonenden en belanghebbenden weinig vertrouwen meer in de instanties en hun rapporten. Dus kijken ze met argwaan naar de gang van zaken rond een nog te verschijnen rapport – het zoveelste – van het RIVM, ditmaal naar de stoffen die aanwezig zijn in ‘de directe leefomgeving van inwoners van de IJmond’. Het rapport zou eerst voor de zomer verschijnen, maar de publicatie is nu uitgesteld tot na de zomer, na een belangrijk debat in de Tweede Kamer over Tata Steel, waarin onder meer de toekomst van het bedrijf en mogelijke overheidssteun aan de orde komt.

Maar het grootste probleem vinden de omwonenden dat het conceptrapport al wel bij de GGD Kennemerland ligt. 'Dat juist zij zo zorgvuldig de naam van Tata Steel lieten weggummen uit het rapport over longkanker, daar zijn we echt enorm van geschrokken', zegt Ellen Windemuth.

Een woordvoerder van het RIVM zegt dat ze de argwaan wel begrijpen. 'Maar we kunnen moeilijk alle procedures omzeilen. De GGD is een partner van ons bij dit onderzoek, die hebben bijvoorbeeld huisbezoeken met ons verricht. Dan krijgen ze het concept om te kijken of het leesbaar is.' De woordvoerder benadrukt dat de GGD geen enkele invloed heeft op de inhoud van het definitieve rapport.

Overigens is het RIVM 'zeker geïnteresseerd' in de resultaten van het eigen onderzoek van de omwonenden, zegt de woordvoerder. Al maakt hij daarbij meteen het voorbehoud dat het RIVM daar niet zomaar conclusies uit kan trekken. 'Daarvoor zijn een projectbeschrijving en een onderzoeksvraag met een passende onderzoeksopzet nodig.' Ook wil hij nog even benadrukken dat metingen aan de bron – bij de Tata Steel – niet zomaar gebruikt kunnen worden. 'Dit omdat mensen niet direct aan de bron worden blootgesteld, maar op grotere afstand.'

Maar dat is nou precies wat zij wel willen laten onderzoeken, zegt zakenman en multimiljonair Jan de Jong uit Bloemendaal, een andere initiatiefnemer van het onderzoek. 'Juist onderzoek aan de bron, bij de vervuiler. Gewoon een drone boven de schoorstenen hangen en een robot bij het riool waar Tata loost.' De kracht van het onderzoek dat zij willen laten uitvoeren, is dat ze niet te maken hebben met week-, maand- of jaargemiddelden. 'Met zo'n meetmethode mis je de pieken. Wij willen juist op dat soort momenten, als er ineens sprake is van een enorme uitstoot, een drone de lucht in sturen om te meten.'

Het moet een onderzoek worden dat voor iedereen te volgen is en boven alle twijfel verheven, zegt Antoinette Verbrugge van Stichting Frisse Wind.nu. 'Daar kan toch niemand op

tegen zijn?' De resultaten willen de initiatiefnemers dan op een website zetten en afzetten tegen de normen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Daarmee proberen ze juist de discussie te voorkomen dat het minder erg zou zijn omdat mensen niet direct aan de bron worden blootgesteld.

Ze hebben ook al een oplossing bedacht, mochten betrokken instanties zoals de GGD, het RIVM of de Omgevingsdienst het bezwaar maken dat het niet hun onderzoek is, waardoor ze er weinig mee kunnen doen. 'We willen ze best als medeopdrachtgever op de onderzoeksopdracht zetten. Gewoon zoals je normaal ook zaken doet. Als er een probleem is, dan los je dat op', zegt Jan de Jong.

De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied, de toezichthouder, laat weten dat het idee van de omwonenden om zelf een gespecialiseerd bureau in te schakelen voor metingen nieuw voor de dienst is. 'We zijn benieuwd naar hun plannen.' Tata Steel zegt geen reactie te kunnen geven, omdat ze er niets van weten.

Bron: volkskrant.nl, 28 juli 2021

126. IVM: uitspoeling van nitraat naar grondwater toegenomen

De afgelopen twee jaar is vanuit de landbouw gemiddeld meer nitraat naar grondwater uitgespoeld, als gevolg van de droogte. In de zuidelijke en oostelijke zandgebieden kwamen de derogatiebedrijven zelfs boven de Europese norm uit. Deze ontwikkeling betekent volgens minister Carola Schouten een grote opgave voor het verbeteren van de waterkwaliteit.

Dit blijkt uit het derogatierapport van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) in samenwerking met Wageningen Economic Research. In opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid (LNV) monitoren zij de waterkwaliteit en bedrijfsvoering van de derogatiebedrijven en publiceren daar ieder jaar over. In de deze week verschenen versie staan de resultaten voor 2019 en de voorlopige resultaten voor 2020.

Derogatiebedrijven zijn agrarische bedrijven die onder bepaalde randvoorwaarden meer dierlijke mest van graasdieren op hun land mogen gebruiken dan de algemene norm die in de Europese Nitraatrichtlijn is opgenomen. Deze verruiming wordt derogatie genoemd. De Europese Unie staat dit sinds 2006 toe voor een aantal landen, waaronder Nederland, mits de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater niet verslechtert. In ons land hebben ongeveer 17.000 agrarische bedrijven een vergunning voor derogatie. In het onderzoek worden er 300 gevolgd.

Op basis van de standaardnorm van de Europese Nitraatrichtlijn mogen boeren jaarlijks niet meer dan 170 kilo stikstof uit dierlijke mest per hectare grond gebruiken. Bij derogatie is het maximum hoger: 230 of 250 kilo, afhankelijk van bodemsoort en regio. Volgens het onderzoek gebruikten de derogatiebedrijven in 2019 gemiddeld 230 kilo. Dat is minder dan in de zes jaar daarvoor. In 2018 bijvoorbeeld ging het om gemiddeld 245 kilo stikstof uit dierlijke mest per hectare.

Nitraatconcentraties in uitspoelingswater gestegen

Door verbeteringen in de bedrijfsvoering wordt dierlijke mest efficiënter gebruikt om gewassen te laten groeien. Het 'stikstofbodemoverschot' is hierdoor tussen 2006 en 2017 gedaald. Daardoor was er minder stikstof beschikbaar om als nitraat met regenwater weg te zakken naar diepere lagen in de bodem en uiteindelijk het grondwater. In 2019 was het stikstofbodemoverschot het laagst in alle onderzochte jaren.

Volgens de analyse heeft derogatie geen negatieve effecten gehad op de waterkwaliteit vanaf 2006. De droogte van de voorbije jaren daarentegen wel. De gemiddelde nitraatconcentratie in het uitspoelingswater (water dat uitspoelt uit de wortelzone) van de derogatiebedrijven is in 2019 en 2020 gestegen. Daarbij speelt de kurkdroge zomer van 2018 ook nog een belangrijke rol. Door droogte groeien gewassen minder goed, omdat zij minder stikstof opnemen. Het gevolg is dat er meer stikstof in de bodem achterblijft en in het grondwater terecht komt.

In zand- en lössgebieden EU-norm overschreden

Er zijn duidelijke verschillen tussen gebieden. In twee gebieden wordt volgens de meest recente cijfers de EU-norm van 50 milligram per liter voor de nitraatconcentratie overschreden: het zuiden en oosten van de zandregio (63 milligram per liter) en de lössregio (59 milligram per liter). De gemiddelde nitraatconcentratie in het uitspoelingswater in de kleiregio is 44 milligram per liter en in de veenregio 16 milligram per liter.

Er is sprake van een trendbreuk. In de periode van 2006 tot en met 2017 was in alle regio's een duidelijke afname van de gemiddelde nitraatconcentraties te zien, behalve in de veenregio waar deze concentratie altijd al laag is. Nu zijn

ze in het algemeen weer gestegen. Vorig jaar daalden wel de nitraatconcentraties in de klei- en veenregio.

Minister Carola Schouten van LNV schrijft in de begeleidende brief aan de Tweede Kamer dat de stijging van de gemiddelde nitraatconcentraties op derogatiebedrijven in 2018 en 2019 een grote opgave betekent voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Het zevende Actieprogramma Nitraatrichtlijn zal volgens haar moeten voorzien in adequate maatregelen waarmee op termijn de waterkwaliteitsdoelen worden gehaald.

Bron: h2owaternetwerk.nl, 6 juli 2021

127. Twente heeft geen schone drinkwaterbronnen meer

In Twente is er geen drinkwaterbron vrij van probleemstoffen. Er zitten onder meer pesticiden, oplosmiddelen en meststoffen in het water. Gedeputeerde Staten (GS) van de provincie Overijssel maken zich zorgen. 'Wij zien de drinkwaterbronnen onder druk staan. Voor alle winningen is bekend welke probleemstoffen zich voordoen en zijn er met partners gerichte acties opgezet om die aan te pakken', antwoordt GS op statenvragen van Groenlinks. Het antwoord op de statenvragen over het RIVM-rapport *Staat Drinkwaterbronnen* windt er geen doekjes om. 'We zien dat er nog steeds maatregelen nodig zijn om achteruitgang van de kwaliteit van de drinkwaterbronnen te voorkomen. Opkomende stoffen (en de recent vastgestelde signaleringswaarden daarvoor) leiden ertoe dat veel winningen rood scoren. Verder wordt op veel aspecten oranje gescoord omdat de effectiviteit van reeds genomen maatregelen zich nog moet uitwijzen of bepaalde plannen nog niet zijn uitgewerkt', aldus GS.

De provincie is verantwoordelijk voor voldoende schone bronnen voor de drinkwatervoorziening. Overijssel haalt haar drinkwater uit 23 grondwatergebieden. 'Als er niets gebeurt, ontstaat er in de toekomst een tekort van 5 à 7 miljoen m³ drinkwater in Twente', signaleert de provincie op de website. Daarom zoekt provincie Overijssel, samen met Gelderland, drinkwaterbedrijf Vitens en de waterschappen Vechtstromen, Rijn & IJssel en Drents Overijsselse Delta, naar nieuwe, schone drinkwaterbronnen.

Nog steeds produceert Vitens schoon drinkwater. De gebiedsdossiers waarop het RIVM haar rapportage over de drinkwaterbronnen baseert, stammen uit 2017. Maar ze kunnen nog steeds als actueel worden beschouwd, zegt Vitens in een artikel in *Tubantia*, dat de data voor de rapportages aanleverde. 'Verontreinigingen op

grote diepte verplaatsen zich zo langzaam, dat het lang duurt voordat daarin iets verandert.'

In Twente zijn in totaal elf drinkwaterbronnen. Alleen in de winning Weerselo werd slechts één probleemstof aangetroffen, namelijk chloortheen. Alle andere winningen hadden er meer. In een enkele winning, zoals Rodenmors bij Denekamp, werden alleen probleemstoffen aangetroffen die waarschijnlijk een natuurlijke oorsprong hebben.

Vitens vindt de aanwezigheid van de probleemstoffen 'zorgwekkend'. 'Ondergrondse waterbronnen zouden zo schoon moeten zijn, dat je er eenvoudig drinkwater van kan maken', zegt een woordvoerder tegen *Tubantia*. De aanwezigheid van vervuilingen maakt dat het waterbedrijf steeds meer moet investeren om het water schoon te krijgen. 'We hebben nu last van vervuilingen die waarschijnlijk jaren geleden al in de bodem en het grondwater terechtgekomen zijn. Het is dus nu zaak daar wat aan te doen, anders krijgen we er later ook weer last van.'

Bron: waterforum.nl, 25 juni 2021

PREVENTIE & HANDHAVING

128. TNO: beter ontwerp zonneparken nodig voor behoud bodemkwaliteit en voorkomen verschraling

Het ontwerp van zonneparken moet verbeterd worden om te voorkomen dat het landschap, de water- en bodemkwaliteit en de biodiversiteit aangetast worden. Simulaties van TNO laten zien dat de bodem zo niet verschrault.

Een van de vragen die ten grondslag liggen aan de simulaties die zijn uitgevoerd door de onderzoekers van TNO, is of de vele oost-westgeoriënteerde zonneparken die al zijn gebouwd of staan gepland anders zijn te ontwerpen, waardoor de bodemkwaliteit behouden blijft terwijl ze dezelfde opbrengst leveren als op het zuiden gerichte parken.

Cruciaal daarbij is de hoeveelheid zonlicht die de grond tussen en onder de zonnepanelen weet te bereiken. In veel oost-west georiënteerde zonneparken staan de zonnepanelen dicht op elkaar en bedekken ze bijna het hele perceel, waardoor de bodemkwaliteit in de loop van de tijd verslechtert. Als een zonnepark dan volgens de huidige norm na 25 jaar wordt opgeruimd, is de kans volgens de onderzoekers groot dat de bodem moeilijk inzetbaar is voor landbouw of natuurontwikkeling. Het kost dan moeite en tijd om de bodemkwaliteit van voor de installatie van het zonnepark te herstellen. Uit de studie van TNO blijkt dat door een betere spreiding van het licht veel winst is te behalen. Vooral in de delen van het zonnepark met veel schaduw onder de panelen zijn verbeteringen mogelijk.

TNO berekent met de softwaretool BIGEYE zowel de opbrengst van de zonnepanelen als ook de lichtinval en -intensiteit onder en naast de panelen in een zonnepark. Voor de TNO-studie *Towards nature inclusive east-west orientated solar parks* zijn twee op het zuiden gerichte opstellingen uit een eerder dit jaar verschenen

studie van Wageningen University & Research (WUR) nader onderzocht en vergeleken met gangbare oost-westsysteemen. Daarbij hebben de TNO-experts in de berekeningen gekeken naar variaties in de bedekkingsgraad, de hoek die de zonnepanelen maken en de ruimte tussen de zonnepanelen. De gewenste aanpassingen in het ontwerp zijn volgens de onderzoekers mogelijk zonder dat dit ten koste gaat van de businesscase.

Tweezijdige zonnepanelen

Oost-westgerichte zonneparken zijn in Nederland aantrekkelijk, vanwege de businesscase en de aansluiting op het net. Daarom berekende TNO twee extra varianten: één met standaard-zonnepanelen en één met panelen die aan twee zijden zonnestroom oogsten, dubbelzijdige oftewel bifaciale zonnepanelen. Deze nieuwe typen zonnepanelen zijn deels lichtdoorlatend – semi-transparant – en leveren desondanks een hogere opbrengst omdat deze het gereflecteerde licht van de bodem ook omzetten in stroom via de achterzijde van het zonnepaneel. Een ontwerp met een bedekkingsgraad van 77% met semi-transparante, tweezijdige panelen scoort qua effect op bodemkwaliteit beter dan op het zuiden gerichte standaardzonnepanelen met een bedekkingsgraad van 53%. Dat leidt ertoe dat bijna 100% van de bodem voldoende zon krijgt bij een hogere bedekkingsgraad.

Voor grondeigenaren, overheden en projectontwikkelaars biedt de studie volgens TNO kansen om het ontwerp van zonneparken anders aan te pakken. De kennisinstelling heeft niet alleen berekend hoe verschillende opstellingen uitpakken voor grondinstraling, maar

tevens vastgesteld dat de gewenste aanpassingen in het ontwerp ook in economisch opzicht haalbaar zijn, zeker vergeleken met de huidige, veilig bevonden zonneparken. Bovendien heeft de eigenaar van de grond aan het einde van de levensduur van het zonnepark waardevolle, nog steeds vruchtbare grond in bezit. TNO beveelt aan om criteria op te stellen voor de grondinstraling onder en tussen zonnepanelen. Het TNO-rapport, dat opgesteld is in opdracht van het Rijksvastgoedbedrijf, sluit aan op eerder dit jaar gepubliceerd onderzoek van WUR naar de effecten van zonneparken op de biodiversiteit. De WUR nam 25 zonneparken onder de loep om vast te stellen welk soort parken welke effecten hebben op onder meer bodem, vegetatie en soortenrijkdom.

Bron: solarmagazine.nl, 9 augustus 2021

129. Tienduizenden euro's nodig om korrels op het kunstgrasveld te houden, en niet ernaast

Steeds meer Gelderse gemeenten nemen maatregelen om de verspreiding van rubberkorrels in de buurt van bestaande kunstgrasvelden tegen te gaan. Deze korrels worden gemaakt van gerecyclede autobanden en kunnen de bodem en het grondwater vervuilen.

Planken, flappen, looproosters en een speciale stofzuiger

Zutphen investeert deze zomer om de verspreiding van rubberkorrels naar de omgeving tegen te gaan. De kosten: € 68.000 voor zes voetbalvelden. Buurgemeente Voorst investeert volgend jaar € 35.000 voor soortgelijke maatregelen.

Bij voetbalclub Be Quick worden deze week flappen geplaatst aan de rand van het kunstgrasveld. Jaap Verhagen van de gemeente Zutphen legt uit: 'Die flap sluit het veld helemaal af, waardoor de rubberkorrel niet weg kan springen en op het veld blijft liggen.'

Ook is er een speciale stofzuiger aangeschaft voor het terrein om het voetbalveld en zijn er looproosters geplaatst bij de velden, waar de voetballers hun voeten moeten vegen na de wedstrijd. Maar hoe effectief is dit alles?

'Ik denk dat het 90 procent, 95 procent effectief is. Je zult altijd wel verspreiding blijven houden, want als wij dadelijk van het veld lopen dan zit de rubber in onze schoenen en bij de voetballers zit het in de kousen. Dus je krijgt altijd wel wat, maar je moet zorgen dat je zo veel mogelijk inspanning levert om dat te voorkomen.'

Ook al zijn er zorgen over het gebruik van het rubbergranulaat, uit onderzoek blijkt dat de korrel niet schadelijk is voor de gezondheid. Wel komt uit het onderzoek dat de korrel schadelijk is voor het milieu.

De korrels blijven namelijk niet op het veld liggen. 'Per jaar verdwijnt er ongeveer wel een halve ton aan materiaal, van één veld,' zegt Verhagen. De korrels waaien weg, komen in kle-

ding zoals sokken en schoenen terecht of worden bij werkzaamheden aan het veld, zoals het opvegen van blad, meegenomen in machines. Uit het rubber kunnen schadelijke stoffen lekken. De maatregelen, zoals de flappen, moeten er in Zutphen voor zorgen dat de korrels voortaan op het veld blijven liggen, zodat de bodem rondom het veld niet vervuild kan raken.

Daarnaast lekken stoffen uit rubbergranulaat weg naar het drainagewater: dat is regenwater dat via de sportvelden in de bodem terecht komt en van daaruit via buizen wordt afgevoerd naar een sloot.

'In onze laatste putten van ons hemelwaterafvoer hebben we speciale filters gezet om zo ook de kleinste microplastics op te kunnen vangen en apart af te kunnen voeren,' vertelt Verhagen, die benadrukt dat het kunstgras zelf ook langzaam slijt.

De rubberkorrels bevatten zink, minerale olie en kobalt, die, zo blijkt uit onderzoek van het RIVM, schade toebrengen aan de bodem en het grondwater. Omdat het verboden is de bodem te vervuilen, hebben beheerders van kunstgrasvelden de plicht ervoor te zorgen dat de rubberkorrels zich niet verspreiden.

Doet een gemeente niks, dan kan dat een boete opleveren van duizenden euro's voor het niet naleven van deze 'zorgplicht'. In Twente gebeurde dat al, omdat de korrels tot op 15 meter van het speelveld in de berm bleken te liggen. Voorzorgsmaatregelen ontbraken of waren niet goed uitgevoerd. De rechtbank legde daarom een boete op.

Op Europees niveau wordt gewerkt aan regelgeving die onder andere de toepassing van SBR (Styrol Butadien Rubber, de meest gebruikte grondstof voor rubber) bij kunstgrasvelden verbiedt. Als de sportvelden in de gemeente Zutphen aan vervanging toe zijn, zullen daar geen vermalen autobanden meer op gestrooid

worden. 'In de toekomst zal dat een natuurproduct worden', aldus wethouder Laura Werger. Een andere optie is teruggaan naar natuurgras, maar bij clubs met veel leden en weinig ruimte is dat vaak vanwege het intensieve gebruik geen optie.

Bij renovatie van de SBR-velden wordt in Zutphen gekeken of de bodem is vervuild door het rubbergranulaat. Bij de laatste twee renovaties bleek dat niet het geval. 'Tot nu toe is het zandpakket altijd schoon gebleven, dus dat stelt me enigszins gerust. Maar het kan een keer mis zijn, dat gaat gegarandeerd een keer gebeuren. Dan moet je saneren', aldus Verhagen.

Bron: gld.nl, 1 augustus 2021

130. Politierapport *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2021* onderstreept klimaatzorgen

Milieucriminaliteit raakt ons dubbel en dwars. De effecten ervan zijn niet altijd (direct) zichtbaar, maar hebben zeer grote en ondermijnende gevolgen voor de leefomgeving, economie en maatschappij. De samenleving draait op voor zowel de milieu- als economische schade. Bovendien schaadt het de gezondheid van mensen, dieren en planten. Dit staat in het rapport *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2021*, opgesteld door de politie, dat vandaag is overhandigd aan de Strategische Milieukamer.

In totaal zijn er negen vormen van milieucriminaliteit beschreven. Mestfraude, illegale handel in en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, afvalcriminaliteit en gesjoemel met bodem- en grondstromen vormen een serieuze dreiging voor onze bodem- en waterkwaliteit en daarmee onze volksgezondheid.

Daarnaast heeft het streven naar een circulaire en duurzame economie zwaar te leiden onder fraude en geroemel op het gebied van olie, afval en koelmiddelen. Het financiële gewin van criminelen heeft een negatieve invloed op het behalen van de gestelde klimaatdoelen.

De vraag naar exclusief voedsel, luxe producten en decoratie houdt wereldwijd de *wildlife crime* in stand. Het illegaal verkrijgen en verhandelen van (wilde) fauna en flora leidt tot ernstige schade voor onze biodiversiteit en soorten kunnen definitief verdwijnen.

Tot slot vormen zeer zorgwekkende stoffen als asbest, lood, benzeen en sommige PFAS-emissies uit onze (chemische) industrie een dreiging als het gaat om fysieke veiligheid.

Andere aanpak

Helaas beschrijft ook dit rapport, net zoals recente rapporten van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, de commissie Van Aartsen en de Algemene Rekenkamer, dat de aanpak van milieucriminaliteit in de praktijk veel te wensen overlaat.

De opsporing is gefragmenteerd, de vervolging te weinig slagvaardig en de uiteindelijke sancties zijn niet afschrikwekkend. Daarnaast is er binnen de gehele keten te weinig capaciteit en duren de zaken veel te lang. Grote vermijdbare milieuschade is het gevolg. Er is meer capaciteit nodig, maar ook een andere aansturing en meer gebonden slagkracht voor een effectieve strafrechtelijke aanpak.

De Strategische Milieukamer (SMK) is opdrachtgever van het rapport *Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit*. In de SMK zijn onder voorzitterschap van het Openbaar Ministerie de belangrijkste spelers voor de strafrechtelijke aanpak van milieucriminaliteit vertegenwoordigd: de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ISZW), de Politie en de Omgevingsdiensten.

Iedere partij heeft een flinke inspanning geleverd waardoor het dreigingsbeeld completer is dan ooit. Naast de gevolgen en de verwachting van de impact van milieucriminaliteit voor de toekomst is ook een beschrijving van de ketens, de regelgeving en de handhaving gegeven. De onderzoekers sluiten ieder hoofdstuk af met aanknopingspunten om deze vorm van milieucriminaliteit tegen te houden of terug te dringen.

Bron: *politie.nl*, 22 augustus 2021

INTERNATIONAAL

131. Officiële start voor Europees PFAS-verbod

Nederland meldt vandaag samen met vier andere landen officieel het Europese PFAS-verbod aan bij het Europees chemicaliën agentschap (ECHA). Het aanmelden bij ECHA is de officiële start van het proces om te komen tot een Europees verbod. Nederland werkt sinds 2020, samen met Duitsland, Denemarken, Zweden en Noorwegen, aan dit Europese verbod, om zo het gebruik van PFAS aan banden te leggen en ons milieu en onze gezondheid te beschermen. Bijzonder aan dit restrictievoorstel is dat alle schadelijke PFAS-stoffen, zo'n 6.000 in totaal, voor het eerst in één keer verboden gaan worden. Dat maakt dit de meest uitgebreide en complexe restrictie tot nu toe.

Staatssecretaris Van Veldhoven: 'Ik vind het belangrijk dat we ons milieu en onze gezondheid beschermen tegen PFAS. De beste en meest effectieve manier daarvoor is het probleem aan de voorkant aanpakken en PFAS-gebruik en uitstoot aan banden leggen. Dat kan alleen met een Europees verbod, met vandaag als officiële start om tot een verbod te komen. Een compliment aan het RIVM en alle andere betrokkenen die hier hard aan werken.'

Hoe het Europese verbod eruit komt te zien en voor welke producten dit gaat gelden, is nu nog niet te zeggen. Het verbod zal zich richten op alle toepassingen van PFAS, met uitzondering van enkele toepassingen die als essentieel, onmisbaar, worden gezien. Het aanmelden bij ECHA is de eerste officiële stap om tot een verbod te komen. Nederland werkt sinds de start in 2020 samen met Duitsland, Denemarken, Zweden en Noorwegen aan de voorbereiding van het restrictievoorstel. Zo is aan bedrijven en andere belanghebbenden informatie gevraagd over de toepassing en functionaliteit van PFAS en mogelijke alternatieven.

Stappen tot een verbod

Het komende jaar wordt de informatie over het gebruik van PFAS nader geanalyseerd en wordt het restrictievoorstel onderbouwd. Ook wordt gekeken voor welke toepassingen eventueel een uitzondering op het verbod nodig is, waarna het restrictievoorstel in juli 2022 kan worden ingediend. Vervolgens kijken de wetenschappelijke comités van Europa (RAC en SEAC) naar het restrictievoorstel. Zij bepalen onder andere of bij de voorgestelde restrictie de maatschappelijke kosten opwegen tegen de baten en beoordelen de geschiktheid van alternatieven. Ook vindt een consultatieronde plaats. Daarna is de Europese Commissie aan zet. Die stelt op basis van alle bevindingen een wijziging voor in de lijst van restricties onder de REACH-verordening. De Raad en het Europese Parlement hebben drie maanden om hierop te reageren. Tenslotte treedt de restrictie na een overgangperiode in werking, het streven is nog vóór 2025.

Totdat er een verbod in werking treedt, beperken andere maatregelen de uitstoot. Zo zijn de afgelopen jaren steeds strengere eisen gesteld aan het gebruik van sommige PFAS en geldt er al een verbod op PFOA en PFOS, twee stoffen die behoren tot de PFAS-groep. Door nu die hele grote groep PFAS in één keer te verbieden, voorkomen we dat de ene schadelijke PFAS wordt vervangen door een andere die later ook weer schadelijk blijkt.

Bron: rijksoverheid.nl, 15 juli 2021

OFFICIËLE PUBLICATIES

STAATSCOURANT

Staatscourant

11-08-2021 Staatscourant 2021, 37915 | | Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Ontheffingen voor de pilot met bedrijfsspecifieke bemesting op basis van de KringloopWijzer van 1 januari tot en met 31 december 2021

12-07-2021 Staatscourant 2021, 35025 | | Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Regeling van de Ministers van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 7 juli 2021, nr. WJZ/21068728, tot wijziging van de Regeling natuurbescherming en de Omgevingsregeling (stikstofreductie en natuurverbetering)

08-07-2021 Staatscourant 2021, 32998 | Besluiten van algemene strekking | Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Besluit van de Minister van Economische Zaken en Klimaat van 20 juni 2021, nr. WJZ/21141127, tot wijziging van het Instellingsbesluit Commissie Mijnbouwschade ten behoeve van uitbreiding met schade door bodembeweging als gevolg van zoutwinning

07-07-2021 Staatscourant 2021, 35237 | | Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Regeling van de Minister van Economische Zaken en Klimaat van 5 juli 2021, nr. WJZ/21129104, tot wijziging van de Regeling waardevermeerdering woningen gaswinning Groningenveld in verband met verhoging subsidieplafond 2021

KAMERSTUKKEN

Kamerstukken

13-08-2021 Niet-dossierstuk 2020-2021, 2021D26430 | Tweede Kamer

Inbreng verslag van een schriftelijk overleg over de vermindering blootstelling aan PFAS na de EFSA-opinie (Kamerstuk 28089-190)

04-08-2021 Handelingen 2020-2021, vergadering 79 nr. 16, 25-05-2021 | Tweede Kamer

Stemmingen moties Gewasbeschermingsmiddelen

09-07-2021 Kamerstuk 2020-2021, 21501-32 nr. 1327 | Tweede Kamer

Landbouw- en Visserijraad; Motie; Motie van de leden Wassenberg en Vestering over bij lopende en komende vergelijkende beoordelingen van toelating van landbouwgif niet-chemische alternatieven nadrukkelijk meenemen

06-07-2021 Kamerstuk 2020-2021, 27858 nr. 552 | Tweede Kamer

Gewasbeschermingsbeleid; Brief regering; SCoPAFF-vergadering gewasbeschermingsmiddelen 5 en 6 juli 2021

05-07-2021 Kamerstuk 2020-2021, 33037 nr. Z | Eerste Kamer

Mestbeleid; Brief van de minister van LNV over de jaarlijkse rapportages mestbeleid

25-06-2021 Kamerstuk 2020-2021, 35334 nr. 147 | Tweede Kamer

Problematiek rondom stikstof en PFAS; Motie; Motie van het lid Edgar Mulder over het vergoeden van economische schade

25-06-2021 Kamerstuk 2020-2021, 35334 nr. 154 | Tweede Kamer

Problematiek rondom stikstof en PFAS; Motie; Motie van de leden Bisschop en Van Campen over het wetsvoorstel voor afromingsvrije lease

van fosfaatrechten zo spoedig mogelijk naar de Kamer sturen

25-06-2021 Kamerstuk 2020-2021, 35334 nr. 156 | Tweede Kamer

Problematiek rondom stikstof en PFAS; Motie; Motie van het lid Boswijk over een inventarisatie van de knelgevallen

25-06-2021 Kamerstuk 2020-2021, 35334 nr. 151 | Tweede Kamer

Problematiek rondom stikstof en PFAS; Motie; Motie van het lid Vestering over opheffing van de fosfaatbank

25-06-2021 Kamerstuk 2020-2021, 35334 nr. 149 | Tweede Kamer

Problematiek rondom stikstof en PFAS; Motie; Motie van de leden Tjeerd de Groot en Bromet over structurele ruimte voor ondernemers die bijdragen aan bovenwettelijke milieudoelstellingen

25-06-2021 Kamerstuk 2020-2021, 35334 nr. 157 | Tweede Kamer

Problematiek rondom stikstof en PFAS; Motie; Motie van het lid Boswijk over een actieplan om de stikstof- en fosfaatruimte onder de knelgevallen te verdelen

KAMERVragen

Kamervragen

20-08-2021 Kamervragen zonder antwoord 2020-2021, 2021Z14438 | Tweede Kamer

De productie en export van zeer schadelijke landbouwgifstoffen die in Nederland verboden zijn

19-08-2021 Kamervragen zonder antwoord 2020-2021, 2021Z14411 | Tweede Kamer

Het nagenoeg gelijkblijvende gebruik van landbouwgif, ondanks beloftes voor een drastische afname

13-08-2021 Kamervragen zonder antwoord 2020-2021, 2021Z14261 | Tweede Kamer

De bijdrage van de Rijksoverheid aan de realisatie van de EU Horizon missie 100 Klimaat-neutrale- en slimme steden tegen 2030

12-08-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-2021, nr. 3704 | Tweede Kamer

Uitstel beantwoording vragen van het lid Vestering over de stapeling van pesticiden tot gifcocktails in ons milieu

12-08-2021 Niet-dossierstuk 2020-2021, 2021D25859 | Tweede Kamer

Lijst van vragen inzake de uitkomsten Bestuurlijk Overleg Omgevingswet 26 mei jl. (Kamerstuk 33118-190)

10-08-2021 Kamervragen zonder antwoord 2020-2021, 2021Z14186 | Tweede Kamer

Bemesten en beweiden op 29 juli 2021 (AwB19/1185 en AWB 20/186)

22-07-2021 Kamervragen zonder antwoord 2020-2021, 2021Z13947 | Tweede Kamer

Vervolgacties naar aanleiding van het eindrapport Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof

19-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-2021, nr. 3625 | Tweede Kamer

Antwoord op vragen van het lid Edgar Mulder over het onderzoek naar stikstofdepositie en kritische depositiewaarden

19-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-2021, nr. 3627 | Tweede Kamer

Uitstel beantwoording vragen van het lid Van Esch over het bericht Bontrup weigerde steekproeven granuliet op eigen terrein

19-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-2021, nr. 3621 | Tweede Kamer

Uitstel beantwoording vragen van het lid van Esch over granuliet

**15-07-2021 Kamervragen zonder antwoord
2020-2021, 2021Z13775 | Tweede Kamer**

Het artikel 'Stikstofrapporten drama voor boer en natuur'

**15-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-
2021, nr. 3586 | Tweede Kamer**

Antwoord op vragen van het lid Edgar Mulder over het bericht 'Stikstofdepositie geen bedreiging voor natuur in uiterwaarden'

**13-07-2021 Kamervragen zonder antwoord
2020-2021, 2021Z13650 | Tweede Kamer**

De Rutte-doctrine inzake het Granulietdossier

**12-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-
2021, nr. 3507 | Tweede Kamer**

Uitstel beantwoording vragen van het lid Vestering over de uitspraak van de rechtbank Noord-Nederland dat voor het gebruik van landbouwgif, ontwatering en beregening rond Natura 2000-gebieden een natuurvergunning nodig is

**12-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-
2021, nr. 3533 | Tweede Kamer**

Uitstel beantwoording vragen van het lid Bromet over de 'Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en de afvalwaterinjecties'

**12-07-2021 Kamervragen (Aanhangsel) 2020-
2021, nr. 3506 | Tweede Kamer**

Uitstel beantwoording vragen van het lid Van der Plas over het bericht 'Rechtelijke uitspraak maakt van natuurvoorzorgsprincipe het verlamingsprincipe'

**08-07-2021 Kamervragen zonder antwoord
2020-2021, 2021Z13212 | Tweede Kamer**

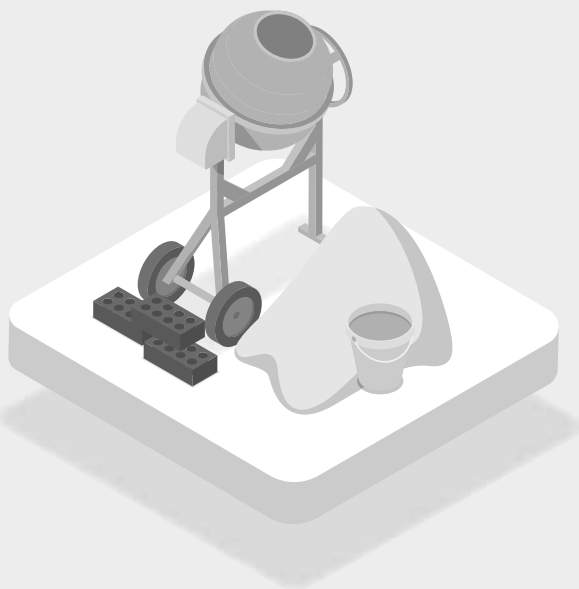
Ontbossing voor biodiesel uit palm en soja.

**29-06-2021 Kamervragen zonder antwoord
2020-2021, 2021Z12094 | Tweede Kamer**

Het artikel 'Gebiedsgerichte aanpak één grote leugen?'

Kies voor zekerheid met de kennisbank VIND Omgevingszaken

VIND Omgevingszaken staat voor gevalideerde vakinformatie waarmee u snel en trefzeker casussen voor uw gemeente kunt oplossen. Bijvoorbeeld op het gebied van geluid(hinder), onteigening, windenergie en het omgevingsplan.

Via actuele vakkennis en praktische tools vindt u een pasklare en goed onderbouwde oplossing. VIND Omgevingszaken onderscheidt zich door de thematische, praktijkgerichte vertaling van de wet- en regelgeving. Hiermee wordt u optimaal ondersteund in uw werk.

Meer weten? Kijk op www.sdu.nl/vind-omgevingszaken

Sdu

Compact Afval

EDITIE 2020-2021

Een actueel en
handzaam naslagwerk
over afvalbeheer;
van wettelijk kader
tot de praktijk.

De belangrijkste recente
ontwikkelingen ten aanzien van de
circulaire economie inclusief o.a.:

- protocol afvalsector (a.g.v. Covid 19)
- update leidraad afvalstof of product
- update van enkele EU-richtlijnen
- voorgenomen wijziging LAP3

ISBN: 978 90 12 40630 7

Bestellen: sdu.nl/shop

Sdu

Het meest actuele en praktische Commentaar Aanbestedingsrecht

EDITIE 2021

NIEUW

Sdu Commentaar Aanbestedingsrecht,
editie 2021, bevat praktisch en diepgaand
commentaar geactualiseerd door maar liefst
60 aanbestedingsexperts.

**In deze unieke, nieuwe publicatie (2021)
vindt u:**

- het artikelsgewijs commentaar, zodat u
alle relevante informatie snel kunt vinden
- direct de kern van het artikel
- 1264 pagina's met alle artikelen uitgebreid
toegelicht
- relevante jurisprudentie en samenhang
met andere artikelen
- de **nieuwe** Gids Proportionaliteit (in kleur)
en de **nieuwe** Europese Aanbestedings-
richtlijnen zijn als bijlagen opgenomen

Actuele ontwikkelingen voor de
aanbestedingsrechtelijke praktijk
worden dagelijks bijgehouden op
opmaat.sdu.nl.

ONDER REDACTIE VAN:

Greetje Fimerius

Gert-Wim van de Meent

Frederik van Nouhuys

Anke Stellingwerff Beintema

1264 pagina's

ISBN 978 90 12 40643 7

Bestellen? Ga naar

<https://www.sdu.nl/commentaar-aanbestedingsrecht-2021>

of bel met 070-378 98 80

Sdu

Sdu Commentaar Omgevingswet

Artikelgewijs
commentaar
voor de rechtspraak

**Sdu Commentaar Omgevingswet
is het meest praktische
artikelgewijze commentaar voor
de juridische rechtspraak.**

- Waardevolle informatie over de juridische aspecten van de Omgevingswet
- Kom snel tot de kern van een wetsartikel
- Altijd actuele wetteksten en recente jurisprudentie
- Voorzien van verwijzingen naar achterliggende documenten zoals de wetsgeschiedenis, jurisprudentie en literatuur
- Samengesteld door experts uit de praktijk

Meer informatie
www.sdu.nl/omgevingsrecht

Sdu

Journal Bodem en Omgeving

Redactie

Ing. M.J.H. Langenhuijsen, Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant (hoofdredacteur), dr. ir. P.A. Alphenaar, TTE Consultants, mr. drs. C.A. Jansen, Infrastructuur en Milieu, mr. W. Tromp, Infrastructuur en Waterstaat

Jurisprudentie

De bijdrage jurisprudentie is verzorgd door:
Ir. P. (Piet) de Nijs, Senior Environmental Advisor at Shell Nederland Chemie B.V.
Alle bijdragen zijn geschreven op persoonlijke titel.

Uitgever

Ron Huveneers
r.huveneers@sdu.nl

Redactieadres

Marleen Schouten
m.schouten@sdu.nl

Citeertitel

JBO 2021/x (volgnummer uitspraak)

ISSN: 2589-9848

Advertentieacquisitie

Cross Media Nederland
Tim Lansbergen
010-7607324
tim@crossmedianederland.com

Veranderende wet- en regelgeving en Bodem.

Huidige wetgeving maar ook de Omgevingswet en de aanvullingswet Bodem zijn relevant. Uw redactie geeft aandacht aan alle belangrijke ontwikkelingen, maar houdt zich zeer aanbevolen voor uw mening/reactie over de specifieke aandachtsgedebieden in relatie tot het *Journal Bodem en Omgeving*.

U kunt uw vragen, reacties of opmerkingen mailen naar: bodem@sdu.nl.

Abonnementen en -administratie

JBO verschijnt tien maal per jaar op papier en online via opmaat.sdu.nl. Voor actuele prijzen, abonnementsvormen en onze leveringsvoorwaarden verwijzen wij u naar sdu.nl of kunt u contact opnemen met onze klantenservice. Abonnementen kunt u afsluiten via sdu.nl of via Sdu Klantenservice. Postbus 20025, 2500 EA Den Haag; tel: (070) 378 98 80; e-mail: sdu@sdu.nl.

Vanwege de aard van de uitgave gaat Sdu uit van een zakelijke overeenkomst; deze overeenkomst valt onder het algemeen verbintenissenrecht. Uw persoonlijke gegevens worden door ons zorgvuldig behandeld en beveiligd. Wij verwerken uw gegevens voor de uitvoering van de (abonnements)overeenkomst en om u op uw vakgebied van informatie te voorzien over gelijksoortige producten en diensten van Sdu Uitgevers B.V. Voor het toesturen van informatie over (nieuwe) producten en diensten gebruiken wij uw e-mailadres alleen als u daarvoor toestemming heeft gegeven. Uw toestemming kunt u altijd intrekken door gebruik te maken van de afmeldlink in het toegezonden e-mailbericht. Als u in het geheel geen informatie wenst te ontvangen over producten en/of diensten, dan kunt u dit laten weten aan Sdu Klantenservice: informatie@sdu.nl. Abonnementen gelden voor minimaal één jaar en hebben een opzegtermijn van twee maanden. Onze uitgaven zijn ook verkrijgbaar in de boekhandel. Voor informatie over onze leveringsvoorwaarden kunt u terecht op www.sdu.nl.

©Sdu Uitgevers B.V. 2021
Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De bij toepassing van art. 16b en 17 Auteurswet wettelijk verschuldigde vergoedingen wegens fotokopieën, dienen te worden voldaan aan de Stichting Pro, Postbus 3060, 2130 KB te Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken op grond van art. 16 Auteurswet dient men zich tevoren tot de uitgever te wenden. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgevers geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van uitspraken of artikelen aan *JBO* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de elektronische ontsluiting van (delen van) *JBO* in enige vorm.

mvw
media voor vak
& wetenschap

Sdu

Stapp

Sdu